

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: «Лінгвокультурний простір трагедій Шекспіра у перекладацькому
дискурсі М.Старицького і Л.Гребінки»

Студентки групи МПа 02-21
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-
орієнтований переклад (англійська мова і
друга іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія
Грузд Олександри Володимирівни

Допущена до захисту
«____»_____ 2022 року

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
старший викладач Рибаківа К. А.

Завідувач кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови
_____ доц. Мелько Х.Б.
(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка:ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

**Department of Theory and Practice of Translation from the English
Language**

Master Degree Thesis in Translation Studies

**under the title: “Lingual and cultural space of Shakespeare's tragedies in translation
discourse of M.Starytsky and L.Hrebinka”**

Group MPa 02-21
School of translation studies
Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation (English
and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Oleksandra V. Hruzd

Research supervisor:
K.A. Rybakova
Doctor of Philosophy,
Associate Professor

Kyiv – 2022

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студентки V курсу МПа 02-21 групи факультету перекладознавства КНЛУ

Грузд Олександрі Володимирівни

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Тема роботи "Лінгвокультурний простір трагедій Шекспіра у перекладацькому дискурсі М. Старицького і Л. Гребінки"

Науковий керівник Рибаківа К. А.

Дата видачі завдання "15" вересня 2021 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2021 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2021 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2021р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2022 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2022р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2022 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	07 жовтня 2022 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2022 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2022 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студентки V курсу групи МПа 02-21 факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Грузд Олександри Володимирівни

(ПІБ студента)

за темою "Лінгвокультурний простір трагедій Шекспіра у перекладацькому дискурсі М. Старицького і Л. Гребінки"

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити ✓ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	☐ усі компоненти присутні , ☐ один компонент відсутній ☐ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ незначні помилки в оформленні ☐ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Кваліфікаційна робота _____ може бути (не може бути)

(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

(підпис керівника)

(_____)
(ПІБ керівника)

” ___ ” _____ 2022 рік

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студентки V курсу групи МПа 02-21 факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)_

Грузд Олександрі Володимирівни
(ПІБ студента)

за темою "Лінгвокультурний простір трагедій Шекспіра у перекладацькому дискурсі М. Старицького і Л. Гребінки"

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — <i>загалом 10 балів</i> (усі компоненти присутні – 10, один компонент відсутній – 5, декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, поодинокі огріхи у форматуванні – 8, незначні помилки в оформленні – 6, значні помилки в оформленні – 4, оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8, несуттєві помилки у формулюваннях – 6, суттєві помилки у формулюваннях – 4, не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, несуттєві помилки у формулюваннях – 8, недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6, відсутній критичний аналіз наукових праць – 4, не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8, несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6, суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4, відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8, несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6, суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4, відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10, несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8, неповне висвітлення результатів дослідження – 6, часткове висвітлення результатів дослідження – 4, не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис рецензента)

” _____ ” _____ 2022 р

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ.....	4
1.1 Визначення поняття лінгвокультурного простору у мовознавстві.....	4
1.2 Відтворення специфіки лінгвокультурних явищ у перекладі.....	9
1.3 Особливості перекладу трагедій Шекспіра.....	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	20
РОЗДІЛ 2	
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ТРАГЕДІЙ ШЕКСПІРА.....	22
2.1 Типологія лінгвокультурем у трагедіях Шекспіра	22
2.2 Безеквівалентна лексика як найбільш різноманітний підвид лінгвокультурем	31
2.3 Прагматичні функції лінгвокультурем у трагедіях Шекспіра.....	44
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	50
РОЗДІЛ 3	
ТРАГЕДІЇ ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ ДИСКУРСІ М.СТАРИЦЬКОГО І Л.ГРЕБІНКИ	51
3.1 Інтерпретації «Гамлета» М. Старицького і Л. Гребінки.....	51
3.2 Застосування перекладацьких трансформацій для збереження культурної стилістики у творах Шекспіра	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ	77
ДОДАТОК А Міфологізовані культурно-мовні одиниці.....	77
ДОДАТОК Б Символи культури.....	80

ДОДАТОК В Стійкі образні порівняння.....	81
ДОДАТОК Г Лінгвокультуреми зі сфери мовленнєвої поведінки та етикету.....	83
ДОДАТОК Г Безеквівалентна лексика.....	85
ДОДАТОК Д Лінгвокультуреми з яскраво вираженими прагматичними функціями	96
SUMMARY	100

ВСТУП

Дана робота написана на тему: «Лінгвокультурний простір трагедій Шекспіра у перекладацькому дискурсі М.Старицького і Л.Гребінки».

Коли ми говоримо про лінгвокультурний простір Шекспіра і те, яке місце переклади його творів займають у світовому перекладацькому дискурсі, ми також говоримо про те, який сама мова Шекспіра мала вплив на культуру і увесь світ в цілому.

Створюючи нові слова та тропи, а також майстерно користуючись культурою не лише своєї, а й інших країн, Шекспір справив великий вплив на сучасну літературу. Його п'єси не тільки досі ставлять актори, але й символіка, гра слів та образи його творів надихають сучасних письменників розширювати свої творчі кордони.

Ця робота присвячена дослідженню культурно-забарвленої лексики в лінгвокультурному просторі творів Шекспіра а також типології лінгвокультурем, вираженню в них культурного аспекту та їх проблематиці в перекладацькому дискурсі.

Актуальність теми. Актуальність даної теми полягає в необхідності дослідження культурного аспекту в художніх творах та його взаємозв'язку з мовою на основі аналізу вже існуючого теоретичного матеріалу на цю тему а також у виявленні способів передачі взаємозв'язка мови та культури в сучасному перекладацькому дискурсі.

Метою роботи є знаходження, визначення та ілюстрування лінгвокультурних особливостей творчості Шекспіра а також визначення способів їх перекладу українською мовою та виявлення проблем з якими зіштовхується перекладач, "зустрівшись з Шекспіром віч-на-віч".

Визначені метою, **завдання** дослідження полягають у тому, щоб:

1. Визначити загальне поняття лінгвокультурології як сучасної науки що вивчає взаємозв'язок мови та культури в перекладацькому дискурсі;
2. Дослідити типологію лінгвокультурем на матеріалі творів Шекспіра;

3. Вивчити особливості та специфіку репрезентації культури через мову у творах Шекспіра;

4. Визначити способи перекладу Шекспіра на українську мову, аналізуючи переклади Гребінки та Старицького.

Об'єктом дослідження є лінгвокультурний простір, а саме мовні одиниці з елементами культури - лінгвокультуреми.

Предметом дослідження є специфіка та типологія лінгвокультурем, а також способи їх передачі українською мовою.

Матеріалом дослідження слугують 100 відібраних фрагментів тексту творів Шекспіра, що містять у собі лінгвокультуреми та їх переклади, а також переклади Гамлета українською мовою Л. Гребінки та М. Старицького.

Методи дослідження, використані в даній роботі включають в себе:

- аналітичний метод дослідження наукової літератури на дану тему а також її систематизація;
- метод фільтрації знайденого матеріалу з його подальшим аналізом та перевіркою;
- метод зіставного аналізу лінгвокультурних одиниць оригіналу та їх перекладів;
- метод перекладацького аналізу україномовних перекладів Шекспіра;
- лінгвослилістичний та описовий методи.

Наукова новизна одержаних результатів. Полягає в тому, що лінгвокультурологія є відносно новою галуззю науки, яка ще не була до кінця розкрита. Аналізуючи твори іншомовних письменників та передивляючись різноманітні переклади та їх нескінченні варіації ми постійно знаходимо щось нове: нові способи культурної адаптації або її збереження, різні значення одного й того ж слова для різних культур.

Теоретичне значення даної роботи у тому, що проведені дослідження є внеском до вивчення лінгвокультурології, мовознавства, культурології, перекладознавства та граматики англійської та української мов.

Практичне значення даної роботи в тому, що результати дослідження, отримані в процесі написання роботи та аналізу культурно-забарвленої лексики у сфері перекладацького дискурсу можуть стати частиною матеріалу для подальшого дослідження лінгвокультурум та лінгвокультурології як нової науки.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Дана магістерська робота складається з вступу, одного теоретичного розділу, одного практичного та одного аналітичного, висновку, списку джерел та додатків: усього 111 сторінок.

У першому розділі висвітлюються теоретичні засади лінгвокультурології як науки та її базові поняття, а також досліджуються проблеми відтворення лінгвокультурних явищ у перекладацькому дискурсі.

У другому розділі аналізуються культурно-насичені мовні одиниці, розбираються їх види та надаються приклади лінгвокультурум.

Третій розділ присвячений аналізу перекладацьких стратегій для максимально точного відтворення лінгвокультурум українською мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Визначення поняття лінгвокультурного простору у мовознавстві

Вивчення мови притягувало інтерес науковців ще з найдавніших часів, ознайомлюючись та ознайомлюючи інших з її носіями, її культурним оточенням. Але лише відносно недавно почав поступово виникати інтерес до взаємозв'язку мови та культури та до методів віддзеркалення культурних аспектів, менталітету, національних цінностей, повсякденного життя окремих народів та їхнього бачення світу, їхньої точки зору за допомогою певних мовних одиниць. Але який вплив може мати культура на мову та навпаки?

Поняття "лінгвокультури", є відносно новим в науковому дискурсі, і тому має різні тлумачення, обумовлені дослідницькими завданнями. Ми можемо визначити цей термін як сукупність інформації культури, що має вираження в мові. Але якщо його розглядати з точки зору різних аспектів вивчення культури і мови, можна виявити, що у багатьох роботах науковців відсутнє саме ядро - його визначення. Відсутність визначення цього поняття може пояснюватися тим, що поняття це, на першу думку, є надто очевидним для пояснення: "лінгво" та "культура" являють собою "культуру, що виражається мовою". Але проблема в тому, що поняття "культура" і "мова" є, безперечно, багатогранними і тому мають занадто багато визначень, що не може не створити проблему сприйняття та розуміння феномена лінгвокультури. Наприклад, В. В. Красних [20] визначає лінгвокультуру як культуру, втілену і закріплену в мовних знаках, що знаходить своє вираження через мову. Е.Сепір [34], в свою чергу, пояснює термін "культура" як певний "інструмент" досвіду, як те, що дане суспільство думає та робить. О. О. Леонтьєв [25] називає мовою єдність узагальнення та спілкування, та характеризує її як сукупність значень, які можуть виступати як у вербальній, так і в невербальній, предметній формі існування. О.Ф. Лосєв [26] пояснює, що замість відображення об'єктивної реальності такою, як вона є, мова скоріше

віддзеркалює комунікативне використання дійсності, а Л.В. Щерба [46] назває мову всього лиш продуктом висновків лінгвіста, що узагальнюють знання мовної діяльності у вигляді словників.

Е. Б. Тайлор [38] бере до уваги широкий етнографічний сенс культури, описуючи її скоріш як цивілізацію. Він бачить культуру як єдине ціле, що включає в себе закони, звичаї, мистецтво, вірування, мораль та будь-які інші традиції та здібності, що людина набула в ролі члена суспільства.

Також, В. А. Маслова [27] пише, що мова є частиною культури, яка допомагає створювати, зберігати та, навіть, розвивати культуру, бо не без допомоги мови створюються об'єктивно існуючі, реальні твори духовної та матеріальної культури.

Воробйов [12] же зазначає, що оскільки мова є однією з ознак нації та її соціальної взаємодії, її цілком можна вважати найголовнішою формою існування та вираження національної культури. Він також зазначає, що лише познайомившись із мовою певного народу можна стати частиною його культури. Тож саме поняття лінгвокультурології він пояснює як комплексну наукову дисципліну, яка вивчає взаємодію та взаємозв'язок культури та мови в їхньому функціонуванні, єдності їхнього мовного й культурологічного змісту з орієнтацією на сучасні пріоритети й культурні цінності.

Загалом, про вивчення культури через мову писали у своїх працях такі науковці, як Л. О. Городецька [14], В. М. Телія [39], В. Аврамова [1], В. В. Воробйов [12], М. І. Толстой [40], В. Т. Клоков [18], М. Ф. Алефіренко [2], Г. М. Алімжанова [3], В. І. Тхорик [42] та ін. Тож порівнявши та дослідивши точки зору різних науковців стосовно того, як ми можемо трактувати поняття "мова" та "культура", ми можемо мати певну картину того, що є результатом взаємовідносин цих двох понять.

Отже, лінгвокультурологія, наука яка власне досліджує ці взаємовідносини, вивчає мову та культуру не як окремі феномени, а як щось цілісне та взаємопов'язане, виникла у 19-му столітті, але подальший розвиток отримала лише у кінці 20-21 століття. Саме в цей час у лінгвістиці розробляється напрям,

який розглядає мову не лише як засіб, інструмент комунікації та пізнання, а як певний "код культури" нації. "Піонерами" цього підходу були В. Гумбольдт [16] та О. О. Потебні [32]. Також цю проблему, окрім раніше згаданих В. В. Воробйова та В. А. Маслової, детально досліджували такі відомі лінгвісти, як Г. Ю. Богданович [8], Н. Д. Арутюнова [5], Ю. С. Степанов [37] та ін.

Також, лінгвокультура має декілька важливих базових понять, які ми не можемо пропустити. Тож до базових категорій лінгвокультурології слід відносити поняття, що максимально сприяють розкриттю національної специфіки репрезентації культурної інформації, закладеної в будь-яких знаках мови. За таким принципом ми можемо виділити такі поняття, як лінгвокультура, лінгвокультурний простір, мовна картина світу, менталітет або ментальність, та лінгвокультурний концепт. [54]

Лінгвокультурний концепт визнається однією з центральних одиниць вивчення в контексті проблеми "мова - культура", так як містить в собі культурні значення, встановивши які, можна охарактеризувати відповідний фрагмент лінгвокультури. Від інших ментальних одиниць, які використовуються в різних областях науки, таких як наприклад когнітивний концепт, фрейм, сценарій, скрипт, поняття, стереотип та інші, лінгвокультурний концепт відрізняється акцентуацією ціннісного елемента. Фоном для вивчення концептів стають лінгвокультури або мовні картини світу, які в основному в сучасних наукових дослідженнях постають як синонімічні поняття.

Ю. С. Степанов вважає концепт культурною комбінацією понять, уявлень, знань, переживань та асоціацій у свідомості людини. Тобто іншими словами, комбінацією того, у якому вигляді культура знаходить місце у ментальному світі людини, і навпаки, того, за допомогою чого людина входить у культуру та впливає на неї.

Поняття лінгвокультури є досить близьким до поняття концепту, але до цього терміну ми повернемося трохи пізніше.

Ще одним дуже важливим поняттям лінгвокультурології є поняття ментальності, яке було введене в науковий обіг Л. Леві-Брюлем [25]. У сучасній

науці ментальність розглядається в якості однієї з найважливіших характеристик внутрішнього світу будь-якого народу, і оцінюється як культурологічний індикатор стану суспільства. У ментальності відображаються універсальні світоглядні установки, основні уявлення людини про себе, своє місцезнаходження в природі і суспільстві, про структуру світобудови. Тобто, ментальність можна пояснити як спосіб бачення світу, де думка є невіддільною від емоцій. Одиницею ментальності вважається концепт даної культури.

Менталітет, в свою чергу, становить собою певну глибинну структуру свідомості, яка є залежною від географічних, мовних, соціокультурних та інших факторів.

Досить важливим у лінгвокультурології поняттям є картина світу, яку ми можемо визначити як упорядковану сукупність знань про дійсність, що сформувалася в суспільній, індивідуальній чи груповій свідомості.

Ми можемо розрізнити концептуальну (когнітивну) та мовну картини світу. За Ольшанським [30], мовну картину світу можна пояснити як сукупність установлених у мовних одиницях уявлень народу про дійсність на певному етапі його розвитку. Мовна картина світу розглядає наявність у носіїв мови конкретного набору спільних фонових знань, що пов'язують культурно марковані одиниці мови з певними елементами культури. Концептуальна, або когнітивна, картина світу є ментальним образом дійсності, що був сформований когнітивною свідомістю людини або народу в цілому, що є результатом як прямого відображення дійсності органами чуття, так і рефлексивного відображення дійсності у процесі мислення. Отже, трохи поглибившись у термінологію ми можемо сказати, що культурологія досліджує самосвідомість людини по відношенню до суспільства, природи, мистецтва, історії, та інших сфер його соціального і культурного буття, мовознавство розглядає саме той світогляд, який відображається і фіксується в мові під виглядом ментальних моделей мовної картини світу, а лінгвокультурологія має своїм предметом і мову, і культуру, що знаходяться в відображенні, взаємодії одне з одним.

Тепер, коли ми дали визначення терміну "лінгвокультурний", виникає питання: "а що ж тоді можна назвати "лінгвокультурним простором"?"

У лінгвокультурології поняття "Лінгвокультурний простір" відноситься до проблемних питань, що вимагають глибокого теоретичного осмислення. Лінгвокультурний простір демонструє певний тип мислення і адекватну йому мову. Сфери філософії, художньої літератури, міфології, фольклору можуть бути розглянуті в якості відокремлених лінгвокультурних просторів, адже вони являють собою самостійний смисловий простір. Це можна побачити аналізуючи їх як з точки зору мови, так і з точки зору культури. Лінгвокультурний простір являє собою динамічне утворення, тобто розширення його меж визначається еволюційним розвитком культури, зростанням кількості культурних текстів, а також змінами актуальності цих текстів на різних етапах розвитку суспільства. Проблему визначення лінгвокультурних просторів ускладнює і те, що деякі з них мають дуже розмиті контури, наприклад, всередині фольклору можна розглядати епос, казки, легенди, пісні, притчі. Складається враження, що дослідник має право сам задавати обсяг обраного лінгвокультурного простору, при тому що він повинен цілком відповідати поставленим цілям та завданням. Вміст значущих лінгвокультурних просторів в національних культурах різниться через те, що кожна національна культура - це сукупність цінностей певної нації.

Отже, мова і культура залежать одне від одного. Коли події і переживання розвиваються в рамках культури, для їх вираження використовується мова. Для сторонньої людини слова, що виникли в результаті культурного досвіду, не мають ніякого значення, але для "інсайдерів" ці слова знаходять відгук в усній традиції і є надзвичайно цінними.

Як було зазначено раніше, термін "лінгвокультурний простір" дуже тісно пов'язаний з мовознавством, адже саме мова є інструментом завдяки якому автор може передати свою точку зору, культуру свого народу та персонажів, які народилися з власного досвіду чи навіть з уявного особистого "театру" письменника. до лінгвокультурології, ми змогли детально дослідити основні поняття та засади цієї науки і розібрати що означає поняття "лінгвокультурний".

1.2. Відтворення специфіки лінгвокультурних явищ у перекладі.

Перекладати лінгвокультурні явища завжди є серйозним викликом для перекладача, адже потрібно не лише знати що певне слово або термін означає, але й яке має значення для людей, носіїв культури до якої воно відноситься і як адекватно його перекласти, будь то англійський гумор або будь які інші культурно-забарвлені реалії. Беручи до уваги те, що реалії в багатьох класифікаціях є підвидами безеквівалентної лексики, яку ми розбиратимемо у другому розділі, саме реалії, а точніше специфіку їх перекладу, ми і розглянемо як приклад лінгвокультурного явища.

Тож, мова є скарбницею та хранителем національної культури народу, історично сформованої і переданої системи уявлень про світ і інформації про нього. Культурні реалії передають національно-культурну специфіку мови. У сучасному світі розуміння національно-культурної специфіки особливо важливо, адже воно сприяє успішній комунікації, продуктивному діалогу культур.

Отже, перш за все, реаліями, як правило, називають різні предмети, речі, матеріально існуючі або ті, що колись існували. Якщо скористатися словником, то ми можемо побачити, що реаліями зазвичай називають предмети матеріальної культури, а перекладознавці та лінгвісти називають реаліями слова та вирази, які саме позначають такі предмети, а також стійкі вирази, що складаються з таких слів. Слід також зазначити, що реалія та термін не є одним і тим самим поняттям, адже терміни, як правило, в основному створюються штучно і лише для того, щоб дати назву конкретному явищу чи предмету. Вони не наділені жодним національним забарвленням і відносяться до сфери науки.

Також, поняття "реалія" не володіє чітко установленим визначенням і кожен наукоєць має своє власне трактування. Скажімо, О. С. Ахманова [6] стверджує, що реаліями є різні чинники, які є предметом вивчення зовнішньої лінгвістики, як, наприклад, предмети матеріальної культури певної країни, її державний устрій, культура та історія її народу та відображення всього цього в мові, якою цей народ розмовляє.

Вперше цей термін виник у перекладознавстві для позначення національно-специфічного об'єкта або явища завдяки філологу і перекладачу А. В. Федорову [44], але він вживає його в дещо вузькому значенні, маючи під ним на увазі лише окремі слова, які позначають суто місцеве явище, яке не має жодного віддзеркалення в побуті та поняттях інших народів. Після введення цього поняття А. В. Федоровим, подальші трактування звучали зовсім по-різному. Приміром, А. Е. Супрун [38] вважав реалії не більше ніж просто екзотичною лексикою, за А. А. Реформатським [33] реалії є варваризмами, тобто іншомовними словами, що існують лише для того, щоб додавати яскравості образам при описі чужих реалій і звичаїв, а Г. В. Чернов [45], поділяючи точку зору А.В. Федорова, розглядав реалії як одну з верств безеквівалентної лексики.

В. Г. Костомаров та Е. М. Верещагін [10] розбирають неперекладність реалій, описуючи їх як лексичні одиниці, зміст яких можна порівняти з лексичними поняттями іншої мови. А. Д. Швейцер [46], в свою чергу, називає реаліями частини народної мови, властиві певній лінгвокультурі, які є унікальними і повністю відсутні в лінгвокультурі мови перекладу.

Г. Томахін [42] описує їх як назви, що належать лише окремим народам та націям, а також їхнім предметам матеріальної культури, історичним фактам, міфологічним іменам та назвам, тощо.

В. Россельс [34] під реалією розуміє предмет, явище чи поняття, яке не зустрічається у культурі інших народів, а є характерним для способу життя певного народу.

Також, не зайвим буде згадати, що у своєму дослідженні В. Костомаров та Е. Верещагін при роботі з реаліями розглядали не тільки аспект мовознавства, а користувалися більш лінгвокраїнознавчим направленням. Дослідники писали, що реалії є надскладним елементом мови та культури, який містить в собі значну кількість етнокультурної інформації, яка не має відповідників і не є зрозумілою для об'єктивного світу.

Отже, розглянувши різні трактування терміну "реалія", ми бачимо, що навіть зараз не існує точної та єдиної точки зору стосовно того, що саме він означає, але науковці сходяться в одному - реалія є відображенням як самого слова, так і того, що воно характеризує. І все ж таки, не дивлячись на розбіжності у поглядах, більшість сучасних дослідників дотримуються визначення С. Влахова і С. Флоріна [11], які описують реалії як слова та словосполучення, які називають об'єкти, характерні для життя, культури, побуту, історичного та соціального розвитку одного народу і є сторонніми іншому. Вони також не мають точних еквівалентів в інших мовах і щоб перекласти їх потрібен особливий підхід.

Перед перекладачем при роботі з культурними реаліями та при перекладі культурних реалій виникає дві основні проблеми: відсутність в мові перекладу відповідника через відсутність об'єкта, що позначається цією реалією у носіїв цієї мови, а також питання, як передати колорит реалії, тобто її національне та історичне забарвлення.

Також, культура мови перекладу може увібрати в себе елементи культури оригіналу тільки якщо зберігається національно-історичний колорит. Тож головною метою перекладача є створення перекладу тексту, призначенням якого є стати повноправною заміною вихідного тексту, в тому числі і в прагматичному плані.

А. Берман [48], наприклад, вважає, що переклад ніколи не був і не буде простим посередництвом, а натомість є процесом, в якому йде постійна взаємодія з чимось "іншим" або "чужим", його менталітетом, естетикою, культурою, що пов'язано не тільки з мовною або літературною перспективою, але і з антропологією і герменевтикою.

Л. К. Латишев [24] стверджує, що коли ми говоримо про ефективну двомовну комунікацію, ми говоримо не лише про міжмовну комунікацію, але і про міжкультурну, під якою маємо розуміти адекватне, повне взаєморозуміння двох або більше учасників комунікативного акту, кожен з яких належить до окремої, власної національної культури.

Ефективна міжкультурна комунікація є безумовно обов'язковою умовою успішного спілкування за допомогою перекладу, тому що навіть володіючи однією мовою, повне взаєморозуміння є не завжди можливим, і причиною цього дуже часто є саме розбіжність культур, тому перекладач повинен не лише добре знати особливості обох культур, без чого просто не зможе зрозуміти зміст оригіналу, не кажучи вже про повноцінний текст перекладу, а й мати чітке уявлення про подібне й відмінне в поглядах, історії та звичаях, що є властивими для членам обох культурних спільнот. Незнання перекладачем тієї чи іншої культурної особливості, що описується в оригіналі, призводить до досить грубих помилок.

При перекладі, вся відповідальність покладається на перекладача, який виступає в якості медіатора обох культур, бо ні автор твору, ні читач перекладу не зможуть перевірити, наскільки культурно-специфічні елементи перекладу відповідають дійсності оригіналу, бо навідрізу від перекладача, вони знаходяться по різні боки культурного бар'єру. Цю відповідальність зазвичай називають лояльністю перекладу. Перекладаючи реалії, перед перекладачем дуже часто стоїть вибір - залишити їх без змін, або адаптувати їх до культури носіїв мови перекладу. То якими методами перекладач повинен користуватися, коли перед ним постає такий вибір?

Л. Венуті [53] був першим, хто використав терміни форенізація та доместикація, які є двома базовими стратегіями, якими в першу чергу користуються перекладачі коли наштотвхуються на проблеми пов'язані з лінгвокультурою. Вчений пояснює, що термін доместикація характеризує більш "етноцентричний" метод, який частіше передбачає урізання тексту оригіналу заради збереження в першу чергу культурних цінностей мови перекладу, тим самим наближаючи автора до читачів. Форенізацією, в свою чергу, користуються задля збереження іноземних цінностей культури та мови, при цьому вже наближаючи до автора саме читача.

У широкому сенсі, доместикація є легкою для розуміння стратегією, стиль якої дозволяє читачу бачити та сприймати іноземний текст менш

"інопланетним", менш чужим, а при форенізації текст перекладу зберігає риси тексту оригіналу, але порушує деякі загальноприйняті норми перекладу.

Також, стратегія доместикації передбачає змінювання та редукування тексту оригіналу на користь лінгвокультури перекладу. Протилежний підхід, в свою чергу, призводить до необхідності усунення згладжування відмінних рис іноземного тексту. При стратегії доместикації, або "згладжування перекладу", перекладач стає "невидимим" і просто ігнорує, пропускає явища чи поняття, які можуть потребувати додаткового пояснення, або замінює їх на схожі явища культури мови перекладу. І навпаки, при стратегії форенізації перекладач "оголошує про свою присутність", коментуючи та пояснюючи деякі неперекладні особливості того чи іншого іншомовного тексту і явищ його культури при перекладі. [58]

Тож, обираючи саме форенізацію, перекладач ставить перед собою досить складне завдання - виділити, підкреслити ті власні специфічні риси, що належать культурі оригінального тексту, які не можуть бути знайдені в чужій культурі тієї мови, якою цей текст перекладають. Результатом форенізації є унікальний, не схожий на оригінальний, текст, який також не є ідентичним до будь-якого іншого перекладеного тексту у культурі мови перекладу. Тож користуючись методом форенізації, перекладач ставить акцент на мовній та культурній цінності перекладу, підкреслюючи лінгвокультурні особливості оригіналу, та даючи змогу читачеві спробувати стати ближче до культури тексту оригіналу.

Також Венуті застерігає перекладачів від надлишкового зацікнення на власній культурі, яке часто може виникати у процесі перекладу. І саме цей метод, форенізація, якраз дає змогу втриматися від примусової адаптації світових культурних цінностей і їх поглинання та привласнення однією, конкретною частиною світу. У такий спосіб, форенізація - це переклад, спрямований на підкреслення унікальних особливостей оригінального тексту з метою забезпечення захисту від світогляду домінантної культури мови перекладу та її тиску на культуру оригінального тексту.

Тобто, обирати яким саме методом скористатися має саме перекладач, і не дивлячись на те, що обирати слід ситуативно, все ж таки постає питання, коли і який саме метод треба використати?

А. Лефевр [52], наприклад, підкреслював важливість мовних особливостей аудиторії іноземних читачів, а також самого тексту. Він вважав, що вибір стратегії перекладу змінюється залежно від того історичного періоду, коли виконується переклад і вибір форенізації або доместикації може мати неабиякий вплив на суспільні та культурні тенденції в суспільстві того чи іншого часу. Але тим не менш, А. Лефевр все ж вважає доместикацію, тобто адаптацію твору під художні смаки аудиторії, більш типовою.

Тож ми можемо побачити, що особливо важливим аспектом при лінгвокультурній оцінці перекладу можна вважати ставлення перекладача до реалій, тобто, коли перекладач обирає форенізацію, то повністю зберігає та доносить до читача в оригіналі в адекватній формі, використовуючи транскрибування, калькування, транслітерацію та різні коментарі або виноски, а надаючи перевагу доместикації, перекладач не вдається до пояснень культурно-зabarвленої лексики, а опускає такі слова, або ж замінює аналогами.

В цілому, ми можемо виділити декілька основних та найбільш широко вживаних методів перекладу реалій: транскрипції чи транслітерації, створення цілком нового слова, комбінуючи вже існуючі та відомі в мові перекладу елементи, а також уподібнюючого та гіпонімічного перекладів.

Транскрипція широко використовується як стратегія перекладу реалій і передбачає введення в текст перекладу відповідної реалії за допомогою графічних засобів мови перекладу, з максимально допустимим цими засобами фонетичним наближенням до її оригінальної фонетичної форми.

Транслітерація, як і транскрипція, використовується при передачі власних імен і географічних назв, різного роду політичних і культурно-побутових реалій, проте в даний час має обмежену сферу застосування через те, що перекладачі все частіше вдаються до транскрибування. До того ж у деяких випадках важко

відрізнити транскрипцію від транслітерації внаслідок відносної подібності цих прийомів.

Калька є запозиченням і використовується як буквальний переклад. Цей метод дозволяє максимально зберегти семантичні властивості реалії мови оригіналу та при цьому перемістити її в мову перекладу. Також існує також поняття "напівкальки", що іншими словами є частковим запозиченням слів і виразів, що наполовину складаються з часток вихідної мови, тобто оригіналу, і наполовину з елементів мови перекладу.

Також часто перекладачі використовують методи створення неологізмів, тобто виразів або слів, які дозволяють краще зрозуміти смисловий зміст переданої реалії, та уподібнення, тобто надання слову у перекладі знайомого, навіть рідного образу на основі вже наявного матеріалу у носіїв культури мови перекладу.

В свою чергу, гіпонімічний переклад, ми можемо пояснити як заміну реалії певною одиницею мови, що володіє більш широким значенням, ніж та, що в оригіналі.

Отже, як ми знаємо, при перекладі відбувається взаємодія культур, зіткнення двох різних цивілізацій і для того, щоб отримати переклад, максимально наближений до оригіналу, перекладачеві необхідно володіти фоновими знаннями, розумінням особливостей двох культур, а також мати гарну інтуїцію, адже незнання культури і традицій може стати наслідком некомпетентності перекладача, який не в змозі відобразити взаємовідносини слів та духу народу. А саме професіоналізм перекладача проявляється в умінні правильно використовувати різні прийоми перекладу реалій, адже замінюючи реалію на її еквівалент в іншій мові, можна зіткнутися з іншою проблемою - втратою художньої цінності перекладу.

1.3. Особливості перекладу трагедій Шекспіра

Досвід перекладу Шекспіра різними мовами і світовий шекспірівський перекладацький дискурс представляють неабиякий інтерес для сучасної науки про переклад.

Шекспірівський перекладацький дискурс охоплює широкий часовий спектр, від найперших, найдавніших перекладів Шекспіра до найновітніших перекладів сьогодення, бо Шекспір є одним із небагатьох письменників, чиї твори завжди будуть перекладатися і кожен раз, у кожного перекладача, мати різні переклади.

Спочатку, треба зазначити, що перекладацький дискурс є багатогранним поняттям через велику кількість різних дефініцій самого його ядра, терміна "дискурс".

Отже, у сучасній лінгвістиці, саме поняття дискурсу є нечітко визначеним. Як приклад, Т.А. ван Дейк [9], пояснював неоднозначність та "розмитість" цієї категорії її невизначеністю в системі категорій мови та умовами формування цього терміну.

З. Харріс [51], у своїй статті присвяченій дискурс-аналізу, стверджував, що трактувати це поняття слід як просту послідовність висловлювань, як трохи більший відрізок тексту ніж речення, а В. А. Звегінцев [17] розглядає дискурс лише як два або декілька речень, що знаходяться в смисловому зв'язку.

Саме в лінгвістиці термін "дискурс" стали вперше застосовувати як самостійну категорію. Вважається, що Е. Бюіссанс [49] вперше ввів його в науковий лінгвістичний оборот.

Також деякі французькі вчені, а саме Е. Бенвеніст [7], П. Шародо [50], М. Пеше [31], П. Серіо [36] та ін., були першими, хто описав чіткі межі між поняттями дискурс та текст, які довгий час вважалися одним і тим же. Але це не значить, що поняття знайшло єдине трактування. А. Греймас і Ж. Курте [15] розглядають як мінімум одинадцять вживань поняття дискурсу.

Ж. Курте пояснює дискурс як складне ціле з безліччю компонентів, створене незліченною кількістю окремо відібраних мовних одиниць, поєднаних

особливим способом, які є основою актів комунікації, тобто мовних актів, які разом складають певну глобальну цілісність.

П. Шародо, в свою чергу, представляє дискурс як продукт комбінації "висловлювання" та "комунікативної ситуації".

Н. Д. Арутюнова [4] характеризує дискурс як цілком самостійний, зв'язний текст, комбінований з різними факторами - прагматичними, екстралінгвістичними, соціокультурними, психологічними, тощо. Іншими словами, дослідниця бачить дискурс мовою, що тісно переплітається з життям.

Отже, виходячи з різних дефініцій ми можемо назвати дискурсом текст, поміщений в реальну ситуацію, не відірваний від середовища, в якому він створювався і в якому повинен бути сприйнятий. Розібравши поняття "дискурс" ми можемо отримати уявлення про те, чим є перекладацький дискурс.

На перекладацький дискурс вперше звернули увагу представники когнітивного напрямку, які розглядають його як підвид аргументативного дискурсу. Г. Д. Воскобойник [13] зазначає, що метою даного дискурсу є переконання реципієнта в якійсь, адекватності виконаного перекладу, і вірності рішень, зроблених перекладачем, з використанням усіх раціональних засобів і прийомів перекладу. Це трактування є основним в ряді досліджень цього терміну і від нього досить часто відштовхуються інші дослідники. [59]

Наприклад, Є. Ю.Куніцина [22], досліджуючи шекспірівський перекладацький дискурс, розуміє під ним будь-який дискурс перекладача, критика, коментатора, або дослідника перекладів творів Шекспіра.

Таким чином, розглянувши цей основний для нас термін, ми можемо повернутися до проблематики та специфіки перекладацького дискурсу на прикладі творчості Шекспіра.

Коли перекладач "зіштовхується" з Шекспіром, головними труднощами у перекладі стають норовливість, навіть примхливість художніх текстів та п'єс які вимагають особливого підходу. Крім того, Шекспір часто використовує одне і те ж слово в декількох значеннях, і це є проблемою для перекладача, як і приховані культурні та інтертекстуальні алюзії. Також він не відмовляє собі в використанні

архаїзмів та неологізмів, як і слів англосаксонського і романського походження, змішаних метафор, повторюваних фігур мови, грубих образів, каламбурів, двозначних, діалектних та іноземних слів. Незважаючи на те, що Шекспіра перекладали безліч разів, переклади породили багато суперечок через складну мову автора. Проблема в тому, що кожен перекладач сприймає оригінал по-своєму, і через усі тонкощі, перекладачі частіше починають з вже готових перекладів Шекспіра, ніж з оригінальних текстів, що часто призводить до некоректного перекладу. Але як тоді треба перекладати художні тексти і, особливо, Шекспіра?

А. Нойберт [29] розглядає переклад як вид людської діяльності, бо у процесі ми маємо справу одночасно з двома різними культурами, складами мислення, особистостями, традиціями та епохами.

Як стверджує В. Н. Комісаров [20], для точного та адекватного перекладу перекладач має добре володіти певним запасом слів з мови оригіналу, знати її граматику, техніку перекладу і правила користування словником і, безумовно, бути обізнаним про культурні реалії мови оригіналу. Останнє особливо стосується художнього перекладу бо, будучи доволі специфічним, він вимагає створення того самого художньо-естетичного впливу на читача, що і оригінал.

Б. А. Кушнер [23] виділяє деякі проблеми, які часто можуть виникати в процесі перекладу художнього тексту, серед яких є повна або часткова відсутність дослівності в перекладі, особливості перекладу гри слів та стійких виразів. Ще однією проблемою для перекладача є те, що кожна лінгвокультура сприймає текст по-своєму. Особливості тієї чи іншої лінгвокультури залежать від сприйняття навколишнього світу.

До найбільших труднощів перекладу Шекспіра, можна також віднести такі лінгвокультурами, як міфологізовані культурно-мовні одиниці, символи культури, безеквівалентну лексику, але детальніше ми розберемо їх у другому розділі цієї роботи.

Отже, перекладацький дискурс є поняттям різностороннім через плюралізм поняття "дискурс", але розглянувши різні дефініції дослідників цього терміну,

можна скласти уявлення про його сутність і особливості. Також, розглянувши специфіку лінгвокультурного перекладу художніх творів на прикладі творчості Шекспіра у просторі перекладацького дискурсу, ми можемо дійти висновків, що такий переклад є дуже своєрідним і вимагає особливого підходу, а говорячи про Шекспіра, то унікальним у його творах є те, що вони мають своє власне культурне забарвлення і є надзвичайно складними для перекладу в силу багатогранності Шекспірового слова. Але при цьому народи інших країн цілком охоче й успішно трактують ці слова по-своєму, кожен раз створюючи переклади несхожі на попередні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Не дивлячись на те, що різні науковці та дослідники почали цікавитися мовою та культурою ще з найдавніших часів, інтерес до взаємозв'язку мови та культури, так само як і втілення цього інтересу у формі окремої галузі науки, лінгвокультурології, виник відносно недавно.

2. Беручи до уваги багатогранність понять мови та культури, які ускладнюють визначення самого поняття "лінгвокультури", у широкому сенсі ми можемо пояснити його як сукупність інформації про культуру, яка виражається за допомогою мови. Проблематикою взаємозв'язку мови та культури займалися такі видатні вчені, як В.М. Телія, В. Гумбольдт, В. В. Воробйов, О. О. Потебні, В.А. Маслова, Л. Леві-Брюль, В. В. Красних, та ін.

3. Лінгвокультурологія складається з деяких базових понять, які найкраще розкривають питання репрезентації культури, закладеної в мовних одиницях тієї чи іншої нації. До таких понять ми відносимо лінгвокультуру, лінгвокультурний простір, тобто самостійну смислову область, що має відповідну йому мову, мовну картину світу, тобто спільні знання людей, що розмовляють однією мовою, про культуру, менталітет або ментальність, тобто світогляд, та лінгвокультурний концепт, тобто сукупність досвіду, знань, уявлень, асоціацій пов'язаних з культурою у свідомості людини.

4. Одними з найскладніших для перекладу лінгвокультурних явищ є реалії, матеріальні або нематеріальні предмети, що існують чи раніше існували та мають особливе значення для певного народу, і які відображають культурне забарвлення його мови.

5. Головною проблемою перекладу реалій є повна або часткова відсутність у мові перекладу того предмета або образу, який тією чи іншою реалією позначається.

6. При перекладі реалій головними стратегіями є доместикація, тобто заміна культурних особливостей мови оригіналу на власні особливості мови перекладу, та форенізація, збереження унікальності культури і ознайомлення з ними іншомовного читача. Також використовуються транскрипція, транслітерація, створення неологізмів, гіпонімічний та уподібнюючий переклади.

7. У сучасній лінгвістиці дискурс можна пояснити як основу для мовленнєвих актів, тобто для комунікації, що міняється в залежності від соціокультурних, психологічних та прагматичних факторів. Перекладацьким дискурсом називають дискурс перекладача, метою якого є доведення адекватності та якості перекладу.

8. Серед труднощів перекладу Шекспіра можна виділити складність самої мови драматурга, численні авторські неологізми, синонімічність одного й того самого слова в різних ситуаціях, запозичення, тощо.

9. Для точного перекладу, перекладач має володіти досить широким запасом слів своєї мови та мови, з якої він перекладає та бути культурно обізнаним.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ТРАГЕДІЙ ШЕКСПІРА.

2.1 Типологія лінгвокультури у трагедіях Шекспіра

Очевидно, що найважливішу роль у репрезентації мовної картини світу грають культурно релевантні мовні одиниці, лінгвокультурами, які включають в себе не тільки мовне значення, як інші слова, а й позамовний, культурний сенс.

Культурно релевантні мовні одиниці вперше назвав лінгвокультурами Воробйов, а Кемпбелл стверджує, що лінгвокультура є складною діалектичною єдністю екстралінгвістичних та лінгвістичних факторів, тобто, співвідношенням між формою вербального знака та його культурним сенсом.

Лінгвокультури можуть бути виражені різними мовними формами, включаючи слова, фрагменти тексту, словосполучення, фразеологізми, синтаксичні конструкції, стилістичні прийоми, тощо. Різні культури мають свої власні джерела лінгвокультури, як наприклад, реалії, географічні позначення та описи місцевості, імена відомих людей, описовий текст, міфи, легенди, тонкощі клімату, окремі образи, вірування, традиції та звичаї, речі одягу, страви. Відповідно, лінгвокультури виражаються за допомогою безеквівалентної лексики, міфологем, фразеологізмів, мовленнєвих форм етикету, образних засобів, тощо.

Отже, визначивши що таке лінгвокультура, ми можемо їх проілюструвати на прикладах творів, переважно трагедій, Шекспіра.

Шекспір жив в Англії за часів правління королеви Єлизавети I. У ці роки Англія пережила відродження національної гордості, творчий прорив і визнання в поезії, літературі та театрі, міжнародну експансію та перемогу над могутнім суперником, Іспанією.

Шекспір написав більшість своїх творів в епоху Відродження. Вплив Шекспіра походив з класичного та римського світу, особливо з театральної традиції. Він також зазнав впливу латинських письменників і багато чого запозичив у них.

Тож, почнемо ми знайомство з лінгвокультурами великого драматурга з міфологізованих культурно-мовних одиниць, до яких входять міфологем й архетипи, повір'я та обряди, ритуали і звичаї, закріплені в мові.

Як приклад, процитуємо Шекспіра вустами Розалінди:

He taught me how to know a man

*in love, in which **cage of rushes** I am sure you are not prisoner.*

(AYLI, 3, 2) [78]

У цих рядках Розалінда натякає на старовинний англійський народний звичай, згідно з яким юнаки та дівчата обмінювалися обручками, зробленими з очерету, через брак золотих і срібних монет. [58]

Також, Шекспір додає до своїх трагедій чимало посилань на Грецьку та Римську міфологію, наприклад:

Her sunny locks

*Hang on her temples like a **golden fleece***

(MERCH, 1, 1) [85]

В цих рядках Бассаніо згадує Золоте Руно барана, який утримувався в Колхиді, і яке було об'єктом бажання Ясона, порівнюючи з ним волосся дівчини.

*Which makes her seat of Belmont **Colchos'** strand*

(MERCH, 1, 1) [85]

Колхіда, країна, у східній частині Чорного моря, відома в грецькій міфології як місце призначення аргонавтів, а також батьківщина Медеї та Золотого Руна

*And many **Jasons** come in quest of her.*

(MERCHANT, 1, 1) [85]

Тут згадується Ясон, давньогрецький міфологічний герой та лідер аргонавтів.

*Hard food for **Midas**, I will none of thee;*

(MERCHANT, 3, 2) [85]

Також згадують і міф про Мідаса, фригійського царя, який перетворював на золото все, до чого торкався, в тому числі і свою їжу.

Далі, ми також маємо декілька прикладів з "Гамлета":

My father's brother, but no more like my father

*Than I to **Hercules**.*

(HAMLET, 1, 2) [79]

Висловлюючи свою неприязнь до короля Клавдія, Гамлет порівнює його зі своїм батьком, якого він прирівнює до одного з найвідоміших героїв грецької міфології, самого сина Зевса і Алкмени - Геркулеса. Далі, він ще сильніше підкреслює "божественні" риси батька, згадуючи ще більше відомих фігур класичної міфології:

See, what a grace was seated on this brow;

***Hyperion**'s curls;*

(HAMLET, 3, 4) [79]

У грецькій міфології, титан Гіперіон був одним з дванадцяти дітей-титанів Геї (Землі) та Урана (Неба).

*the front of **Jove** himself;*

(HAM, 3, 4) [79]

Юпітер, також відомий як Йов - бог неба і грому, а також цар богів у давньоримській міфології.

*An eye like **Mars**, to threaten and command;*

(HAM, 3, 4) [79]

У давньоримській релігії та міфах Марс був богом війни, а також покровителем сільського господарства.

*A station like the herald **Mercury***

New-lighted on a heaven-kissing hill.

(HAM, 3, 4) [79]

Меркурій був богом перекладачів і тлумачів та найрозумнішим з олімпійських богів і служив вісником для всіх інших богів. Він керував багатством, удачею, торгівлею, родючістю і злодійством.

Також, ще однією гостею з давньогрецького міфу є Ніоба, цариця Фів яка, за свою зарозумілість, була покарана богами і перетворена Зевсом на камінь:

*Like **Niobe**, all tears.*

(HAM, 1, 2.) [79]

В іншому творі, "Міра за міру", ми також бачимо міфологічну фігуру - Пігмаліона, короля та скульптора Кіпру:

Art thou led in triumph? What, is there

*none of **Pygmalion** 's images, newly made woman*

(MEASURE 2, 3) [84]

А у творі " Як Вам Це Сподобається", Жак згадує швидконогоу Аталанту, героїню античного міфу, яку ніхто не міг перемогти в бігу:

You have a nimble wit: I think 'twas made

*of **Atalanta's heels***

(AYLI, 3, 2) [78]

І, звісно, не можна не згадати Гекату, богиню магії, чаклунства, ночі, місяця, привидів і некромантії, яку згадує сам король Лір:

For by the sacred radiance of the sun,

*The mysteries of **Hecate** and the night*

(KL, 1, 1) [82]

Також окрім міфологем у Шекспіра в творах можна знайти велику кількість культурних символів, особливо, розглядаючи флору з якою взаємодіють персонажі. Так, розповідь про смерть нещасної Офелії починається з плакучої верби - символу гріха, горя та покинутого кохання:

*There is a **willow** grows askant the brook*

(HAM, 4, 7.) [79]

Верба - не єдиний символ дівчини. Вона також роздає іншим квіти, приспівуючи у процесі:

*There's **rosemary**, that's for remembrance. Pray you, love, remember.*

*And there is **pansies**, that's for thoughts...*

*There's **fennel** for you, and columbines. There's **rue** for you, and here's some for me; we may call it herb of grace o' Sundays.*

*You must wear your rue with a difference. There's a **daisy**. I would give you some **violets**, but they withered all when my father died.*

(HAM, 4, 5) [79]

Офелія дарує цареві Клавдію фенхель, символ лестощів. Вона також дарує йому коломбіни - символ невдячності та невірності. Гертруді вона дарує руту на знак скорботи і пропонує їй маргаритки на знак весни і любові, кажучи, що втратила свої фіалки, які уособлюють м'якість та добродушність, коли помер її батько. Лаерту вона дарує розмарин на пам'ять, а братки - на роздуми.

Офелія - не єдина хто згадує квіти у Шекспіра. Так, Гонзало скаржиться, що:

*Now would I give a thousand furlongs of sea for an acre of barren ground, long **heath**, brown **furze**, any thing*

(TEMP, 1, 1) [89]

Квіти вересу зазвичай означають удачу, захоплення та захист. Квіти улекса символізують сонце та світло. Ці квіти були емблемою весняного рівнодення та кельтського бога світла, сонця та літа.

Також, символи дуже часто перетинаються з образними порівняннями, як , наприклад:

*A **violet** in the youth of primy nature,*

Forward, not permanent, sweet, not lasting,

(HAM, 1, 3.) [79]

Лаерт порівнює сестру з раніше згаданими фіалками, символом невинності, м'якості, любові та скромності.

Також, серед порівнянь ми можемо знайти як приємні, так і не дуже:

So excellent a king; that was, to this,

Hyperion to a satyr; so loving to my mother

(HAM, 1, 2.) [79]

Гамлет знову порівнює покійного батька з титаном Гіперіоном, а Клавдія з сатиром - лісовою козлоподібною істотою, яка займалася лише розпустою і гульбою.

Наступне порівняння є дещо метафоричним, але все ж досить цікавим щоб бути згаданим. Тесей, скаржачись на те, що час протікає надто повільно, порівнює спадаючий місяць із жадібною старіючою мачухою, або вдовою, яка витрачає статки чоловіка до того, як син зможе їх успадкувати, що за часів Шекспіра було особливо розповсюдженою практикою:

But, oh, methinks how slow

This old moon wanes. She lingers my desires,

Like to a stepdame or a dowager

Long withering out a young man's revenue.

(MSND, 1, 1) [86]

Інший приклад порівняння також пов'язаний з місяцем, але цього разу він не є негативним:

And then the moon, like to a silver bow

New-bent in heaven, shall behold the night

Of our solemnities.

(MSND, 1, 1) [86]

Цариця амазонок, Іполіта, порівнює спадаючий місяць зі срібним луком, зігнутих у небі. Цікавим у цьому порівнянні є те, що амазонки шанували Діану, богиню місяця та полювання в римській міфології, яку завжди зображали з луком та стрілами. Тобто, порівнюючи місяць з луком, Іполіта уявляла саме Діану.

Наступне порівняння є дещо специфічним. Іншомовному читачу (або глядачу) буде не так легко розкрити всю вагу цього порівняння:

*'Tis an **unweeded garden***

That grows to seed; things rank and gross in nature

Possess it merely.

(НАМ, 1, 2) [79]

Гамлет порівнює свій світ із занедбаним садом, зарослим гнилими бур'янами. Ми можемо зрозуміти смуток Гамлета, його депресивний настрій. Але ми не можемо так легко зрозуміти, що сад значив для англійців. На їхню думку, сади призначені для того, щоб ними насолоджувалися. Вони є презервованою ідеалізованою природою, яка служить для задоволення естетичних потреб. Тому, таке порушення естетики, як запустіння саду, явно до доброго не доводить.

Далі, я пропоную розглянути лінгвокультури зі сфери мовленнєвої поведінки та етикету. Найяскравіші приклади таких лінгвокультурем ми можемо знайти у переліку порад поведінки Полонія для свого сина, який їде у Францію. Батько вчить:

*Be thou **familiar**, but by no means **vulgar**.*

(НАМ, 1, 3) [79]

Мати друзів, знайомих, але не набиратися у друзі до кожного

Those friends thou hast, and their adoption tried,

Grapple them unto thy soul with hoops of steel;

(HAM, 1, 3) [79]

триматися друзів, які довели свою надійність.

Beware Of entrance to a quarrel; but, being in,

Bear't that the opposed may beware of thee.

(HAM, 1, 3) [79]

Намагатися не встрявати в бійки, але якщо вже так сталося, то переконатися, що супротивник вас боїться.

Give every man thy ear, but few thy voice:

(HAM, 1, 3) [79]

Більше слухати, ніж говорити.

Take each man's censure, but reserve thy judgment.

(HAM, 1, 3) [79]

Завжди слухати, коли люди критикують вас, але не поспішати критикувати інших .

Costly thy habit as thy purse can buy,

But not express'd in fancy; rich, not gaudy:

(HAM, 1, 3) [79]

купувати дорогий, але не кричущий одяг

Neither a borrower nor a lender be:

For loan oft loses both itself and friend;

(HAM, 1, 3) [79]

Не позичайте друзям і у друзів грошей, бо втратите і те, і те.

This above all, – to thine own self be true;

And it must follow, as the night the day,

Thou canst not then be false to any man.

(HAM, 1, 3) [79]

І, нарешті, залишатися вірним собі і йти за власним сумлінням, а не керуватися прикладом чи впливом інших.

Отже, ми розібрали типологію лінгвокультурам. Визначивши сутність самого поняття, ми класифікували їх та детально розглянули різні види: міфологізовані культурно-мовних одиниці, стійкі порівняння, образи, символи культури, особливості етикету, тощо.

2.2 Безеквівалентна лексика як найбільш різноманітний підвид лінгвокультурам

Безеквівалентна лексика є, на мою думку, найбільшою групою лінгвокультурам, тому ми розглянемо її детальніше в цьому окремому розділі. Під безеквівалентністю слова або речення з тексту мови оригіналу ми розуміємо те, що воно не володіє жодними аналогами серед системи слів чи словосполучень у мові тексту перекладу, тобто воно не має доречного, готового відповідника серед слів, якого можливо використати замість нього в контексті даного перекладу. [56]

За Івановим [57] ми можемо класифікувати безеквівалентну лексику на такі основні групи:

- референційно-безеквівалентна лексика, що є сукупністю різних термінів, власне авторських неологізмів, лакунів, складних слів, тощо;

- прагматично-безеквівалентна лексика комбінує в собі види відхилень від загально прийнятої мовної норми, іншомовні запозичення, скорочення або аббревіатуру, ономапопею, вигуки, слова на позначення асоціацій, тощо.

- та альтернативно-безеквівалентна лексика, ядром якої є власні імена, а також різноманітні звертання, фразеологія та, звичайно, реалії.

Отже, Шекспіра можна перечитувати, аналізувати та досліджувати вічно, тому за цією класифікацією ми розглянемо не кожен окремий випадок, а найбільш цікаві приклади з його творів.

Почнемо знайомство з Шекспіром з референційно-безеквівалентної лексики.

Отже, термінами називають певні словосполучення чи слова, що відносяться до спеціалізованої лексики та які існують, щоб якомога точніше виражати окремі, часто з вузьким направленням, поняття та позначати спеціальні матеріальні предмети.

Наприклад, Шекспір майстерно використовує морську термінологію у своєму творі "Буря":

*I boarded the King's ship. Now on the **beak**,*

*Now in the **waist**, the **deck**, in every **cabin***

I flamed amazement

(TEMP, 1, 2) [89]

beak - ніс корабля, waist - середина корабля;

On the topmast,

*The **yards**, and **boresprit** would I flame distinctly*

(TEMP, 1, 2) [89]

Така лексика попребує пояснення: боресприт - жердина, що відходить від носової частини судна і утримує нижню кромку вітрила. Грот-щогла (topmast) - друга секція щогли вітрильного судна квадратної форми, безпосередньо над нижньою щоглою. Стаксель (yard) - циліндричний лонжерон, що звужується до кінця, перекинутий через щоглу корабля для підвішування вітрила.

*Yare, yare! Take in the **topsail***

(TEMP, 1, 1) [89]

topsail - верхній парус

*Where is the master, **boatswain**?*

(TEMP, 1, 1) [89]

боцман - старшина, який керує роботою екіпажу.

*What cares these **roarers***

for the name of king?

(TEMP, 1, 1) [89]

Тут це слово, ревуни, описує какофонію хвиль та вітру;

*Lay her a-hold, a-hold! set her two **courses** off to*

sea again; lay her off.

(TEMP, 1, 1) [89]

У навігації курс водного або повітряного судна - кардинальний напрямок або компасний напрямок, за яким слід вести судно. [58]

Також у цьому ж творі є і астрологічні терміни:

*I find my **zenith** doth depend upon*

A most auspicious star

(TEMP, 1, 2) [89]

Зеніт - це точка на небі або небесній сфері безпосередньо над спостерігачем.

Також, твори драматурга наповнені його власними авторськими неологізмами. Вони відрізняються від усіх інших груп неологізмів насамперед тим, що їх створив один і той же автор і вони існують в одному й тому самому творі цього автора і більш того, вони мають особливе значення саме в просторі цього твору.

Особливим у майстерності "словотворення" у Шекспіра є те, що він не стільки вигадував нові слова, а перекручував, переставляв вже існуючі. Найчастіше це відбувалося з частинами мови.

Так, наприклад, слова Едгара про короля Ліра:

*He **childed** as I fathered. Tom, away.*

(KL, 3, 6) [82]

Інший приклад ми знаходимо у розмові Бьянки та Кассіо, який не хоче щоб генерал бачив його з жінкою:

And think it no addition, nor my wish,

*To have him see me **womaned***

(OTH, 3, 4) [87]

Щоб надати осені образності, Шекспір представляє її нам в якості матері, майстерно переробляючи ще одне слово:

The spring, the summer,

*The **childing** autumn, angry winter*

(MSND, 2, 1) [86]

В наступному прикладі, Шекспір вживає іменник в якості дієслова:

*That even her art **sisters** the natural roses*

(PERI, 5, 1) [91]

Особливий інтерес викликає прихильність Шекспіра до складених прикметників:

*Swell with the touches of those **flower-soft hands***

(AC, 2, 1) [77]

*Turning his face to the **dewdropping** South*

(RJ, 1, 4) [88]

*Enjoy the **honey-heavy dew** of slumber:*

Thou hast no figures nor no fantasies

(JC, 2, 1) [81]

*New lighted on a **heaven-kissing hill**;*

A combination and a form indeed.

(HAM, 3, 4) [79]

Також, ми можемо знайти у Шекспіра певну кількість лакунів, тобто іншими словами, пропусків чи пробілів. Лакуни означають лише те, що такі, або аналогічні за значенням, мовні одиниці відсутні в мові перекладу. Поняття,

описане за допомогою лакуна перекласти можливо, але надзвичайно складно в силу відсутності прямого відповідника, тому дуже часто такі слова потребують саме описового перекладу.

Наприклад, слово *abroach* означає відкриття або постукування для вивільнення вмісту:

*Who set this ancient quarrel new **abroach**?*

(RJ, 1, 1) [88]

А слово *samples* означає трави чи інші ліки:

I do remember an apothecary

(And hereabouts he dwells) which late I noted

In tattered weeds, with overwhelming brows,

*Culling of **simples**.*

(RJ, 5, 1) [88]

Наступне слово пояснити ще складніше - *Cockatrice*, тобто чудовисько, яке було наполовину змією, наполовину півнем і могло вбити одним поглядом:

And that bare vowel, 'I,' shall poison more

*Than the deathdarting eye of **cockatrice***

(RJ, 3, 2) [88]

Cotquean - цим словом називали чоловіка, який втручається в хатню роботу жінки:

*Go, go, you **cotquean***

(RJ, 4, 4) [88]

Crotchets - дивні або химерні поняття:

*I will carry no **crotchets***

(RJ, 4, 5) [88]

Dry-beat означає безжалісно побити:

*I will **dry-beat** you with an iron wit, and put up my iron dagger*

(RJ, 4, 5) [88]

Flirt-gills означає легковажне дівчисько:

*I am none of his **flirt-gills***

(RJ, 2, 4) [88]

skeins-mates - це цікаве слово, що означало сусідів по кімнаті або співрозмовників по вечері:

*I am none of his **skeins-mates***

(RJ, 2, 4) [88]

Haildom в кращих рилігійних традиціях позначало святе, священне місце:

*And, by my **holidam**,*

The pretty wretch left crying and said "Ay."

(RJ, 1, 3) [88]

Medlar - плід, що нагадує яблуко:

*Now will he sit under a **medlar** tree*

(RJ, 2, 1) [88]

unmann'd - це слово потребує набагато більше пояснення, він означає ненавчений для полювання з майстром. Цей термін використовується в яструбиному і соколиному полюванні:

*Hood my **unmanned** blood, bating in my cheeks,*

With thy black mantle till strange love grow bold,

Think true love acted simple modesty.

(RJ, 3, 2) [88]

Далі ми можемо перейти до прагматично-безеквівалентної лексики. В межах цієї групи можна знайти запозичення, або іншомовні вкраплення, якими ми називаємо використані автором вирази та слова чужою для автора оригіналу мовою.

Слово Bandit Шекспір "викроїв" з італійського слова banditto. До цього для позначення "бандитів" в англійській мові існували слова robber і brigand.

Great men oft die by vile bezonians:

*A Roman sworder and **banditto** slave*

(HVI, 4, 1) [90]

Також, імітуючи мовні особливості людини, яка говорить не рідною мовою, Шекспір наділяє французенок Катерину та Алісу такими фразами [59]:

*Oui, dat de tongues of de mans is be full of
deceits; dat is de Princess.*

(HV, 5, 2) [80]

Sauf votre honneur, me understand well.

(HV, 5, 2) [80]

*Pardonnez-moi, I cannot tell wat is "like
me.*

(HV, 5, 2) [80]

До даної групи безеквівалентної лексики також можна віднести й оноματοпею, тобто звуконаслідування. Тут ми маємо один досить об'ємний, але цікавий приклад:

*Burden dispersedly, within: **Bow-wow.***

The watchdogs bark.

***Hark, hark!** I hear*

The strain of strutting chanticleer

*Cry **cock-a-diddle-dow.***

Співає Аріель у творі "Буря",

*Hark, now I hear them: **ding dong bell***

(TEMP, 1, 2) [89]

Третя група, альтернативно-безеквівалентна лексика, має справу з власними іменами, фразеологічними одиницями, різними зверненнями та реаліями.

Під власними іменами, перш за все, ми розуміємо прізвиська, персональні імена, географічні назви, тощо.

Hamlet - Ім'я Гамлет - це переважно чоловіче ім'я англійського походження, що означає "Маленький дім".

Macbeth - Ім'я Макбет - чоловіче ім'я шотландського походження, що означає "Син життя".

Ophelia - Ім'я Офелія - це насамперед жіноче ім'я грецького походження, що означає Помічниця.

Cordelia - Ім'я Корделія - дівоче ім'я латинського, кельтського походження, що означає "серце; дочка моря".

А також імена, пов'язані з іншими культурами, як наприклад, *Bassanio*, *Antonio*, *Gratiano*, *Lorenzo*, *Iago*, etc.

Реалії також знаходять собі місце у шекспірових творах. Перечитуючи Шекспіра ми постійно наштовхуємося на слова чи словосполучення, що характеризують об'єкти пов'язані з життям, культурою, тонкощами побуту, та соціально-історичним розвитком певного народу, які не є частиною життя, культури, тощо, іншого народу:

*If to do were as easy as to know what were good to do, **chapels** had been churches, and poor men's cottages princes' palaces*

(MERCHANT, 1, 2) [85]

Капела - у середньовічній архітектурі країн Західної Європи - невелика споруда або окреме приміщення в храмі, церковний приділ, пареклесія, призначені для приватного вівтаря, молитов і зберігання реліквій.

*Thrift, thrift, Horatio! the **funeral baked meats***

Did coldly furnish forth the marriage tables.

(HAMLET, 1, 2) [79]

Baked meats - щось на кшталт пирогів, які були пустими всередині і випікалися для того, щоб на похорони не було порожнього столу. Варто також зазначити, що печі були лише у заможних родинах, прості люди готували їжу на вогнищі, а хліб купували у пекаря.

Далі, якщо ми говоримо про звернення, то варто згадати Отелло, якого часто називають "the Moor".

Тож, у 16 столітті європейські країни почали розширювати свої торгові шляхи, таким чином вступаючи в контакт з новими культурами. Однією з таких

культур була Мавританія, розташована в Північній Африці. В результаті європейці за часів Шекспіра називали людей з цієї місцевості маврами (moors):

He, in good time, must his lieutenant be, in good time: all of a sudden.

*And I — God bless the mark! — his **Moorship**'s ancient.*

(OTH, 1, 1) [87]

*Now, sir, be judge yourself, whether I in any just term am affined
to love the **Moor**.*

(OTH, 1, 1) [87]

*It is as sure as you are Roderigo, were I the **Moor**, I would not be Iago.*

(OTH, 1, 1) [87]

Також, у творах Шекспіра ми всюди знаходимо й інші звернення:

*What, ho, Brabantio! **Signior** Brabantio, ho!*

(OTH, 1, 1) [87]

Сеньор використовується як італійська форма ввічливості

*Is all his soldiership. But he, **sir**, had th' election*

(OTH, 1, 1) [87]

Сер - звернення для чоловіка

*And, throwing but shows of service on their **lords**,*

*Do well thrive by them and when they have lined
their coats*

(OTH, 1, 1) [87]

Це слово вживається не як лорд (титул), а як особа, яка має загальну владу над іншими.

*None that I more love than myself. You are a
counsellor*

(TEMP, 1, 1) [89]

радник - член Королівської ради, тощо.

Окрім звертань ми також можемо назвати деяку іншу лексику, наприклад:

*Now would I give a thousand **furlongs** of sea for*

(TEMP, 1, 1) [89]

фарлонг: близько 220 ярдів

*My daughter! O my **ducats!** O my daughter!*

(MERCHANT, 2, 8) [85]

Монета дукат використовувалася як торгова монета в Європі з пізнього середньовіччя з 13 по 19 століття.

Тепер ми можемо поговорити про одяг, який Шекспір описує у своїх творах.

*Wherein the **toged** consuls can propose*

As masterly as he.

(OTH, 1,1) [87]

верхній одяг громадян чоловічої статі в Стародавньому Римі - шматок білої вовняної тканини еліпсоподібної форми, що обертався навколо тіла.

*I think he bought his **doublet** in Italy,*

(MERCHANT, 1,2) [85]

Дублет - це чоловічий піджак, який за формою прилягає до тіла чоловіка. Одяг носили в Іспанії

*his round **hose** in France*

(MERCHANT, 1,2) [85]

Хозе - це будь-який з різних фасонів чоловічого одягу для ніг і нижньої частини тіла, який носили з середньовіччя до 17 століття,

*his **bonnet** in Germany,*

(MERCHANT, 1,2) [85]

З часів Середньовіччя і до наших днів бонне називали найрізноманітніші головні убори для осіб обох статей, хоча частіше жіночої.

*By his **cockle hat and staff,***

*And his **sandal shoon.***

(HAM, 4, 5) [79]

капелюх з черепашками - капелюх, прикрашений черепашками та сандалі.

Носіння посоху і сандалій були ознаками паломника, а капелюх з черепашками означав, що паломник здійснив відоме паломництво до Сантьяго-де-Компостела.

Також ми можемо відокремити та розібрати деякі інші слова та фрази, які ми не можемо пропустити:

Here's a farmer, that hang'd himself on th' expectation of plenty.

(MAC, 2, 3) [83]

Тут ми бачимо натяк на фермерів-багатіїв, які приховували зерно на голодний рік, щоб продавати його за високими цінами, і горювали, побачивши гарний урожай.

And let my liver rather heat with wine

Than my heart cool with mortifying groans

(MERCHANT, 1,1) [85]

Печінка вважалася місцем або джерелом пристрастей і емоцій, а вино - засобом для розпалювання цих пристрастей і емоцій.

Why should a man, whose blood is warm within,

*Sit like his **grandsire cut in alabaster**?*

(MERCHANT, 1,1) [85]

Кам'яні статуї були поширені на могилах у церквах.

*Whip me such honest **knaves**. Others there are*

Who, trimm'd in forms and visages of duty,

(OTH, 1, 1) [87]

Чоловік, який займається хатньою роботою, особа, яка працює в домогосподарстві роботодавця (кухарчук).

*no stronger than a nutshell and as leaky as an
unstanched **wench**.*

(TEMP, 1, 1) [89]

надзвичайно колоритний термін. Означає дівку, дівчину, молоду жінку, служницю, блудницю, розпусницю.

*Nor the division of a battle knows More than a **spinster**—unless the bookish theoretic...*

(OTH, 1, 1) [87]

термін, що означає незаміжню жінку, яка старша за те, що вважається основним віковим діапазоном, в якому жінки зазвичай виходять заміж. Він також може вказувати на те, що жінка ця навряд чи вже коли-небудь вийде заміж. Хоча, спочатку цей термін позначав жінок, які займалися прядінням вовни.

But fish not, with this melancholy bait,

*For this fool **gudgeon**, this opinion.*

(MERCHANT, 1,1) [85]

невелика їстівна європейська прісноводна риба, що часто використовується рибалками як наживка.

Також, є деякі фрази та словосполучення, які при перекладі частково або навіть повністю втрачають своє культурне забарвлення. Розглянемо декілька прикладів:

*What! must I **hold a candle** to my shames?*

(MERCHANT, 2, 6) [85]

Фраза сягає своїм корінням 1600-х років, коли скромний учень майстра ремесла міг бути придатним лише для того, щоб тримати свічку, щоб забезпечити майстра світлом, поки він займається проблемою. Учень, який навіть не був достатньо вправним, щоб тримати свічку для свого майстра, був справді нічого не вартий.

Наступна фраза, *salad days*, позначає період молодості та недосвідченості:

*My **Sallad** dayes,*

*When I was **greene** in iudgement, cold in blood.*

(ANTONY AND CLEOPATRA, 1, 5)[77]

За часів Шекспіра зелений колір, що позначав колір молодої і ніжної рослини, у застосуванні до людини вже набув переносних значень молодого, юнацького і незрілого, сирого, недосвідченого. Отже, коли Клеопатра згадує, що була "зелена в судженнях", вона може мати на увазі, що була наївною. [55]

Це підтверджує наступна фраза, вже з іншого творця але з тим самим значенням:

*You speak like a **green** girl*

(HAMLET, 1, 3) [79]

І знову повернемося до "Бурі":

*This wide-chapp'd rascal—would thou mightst lie drowning
The washing of ten tides!*

(TEMP, 1, 1) [89]

Піратів вішали на рівні відмітки низької води і залишали там до тих пір, поки їх не змивало трьома припливами.

Наступна фраза буквально має історію за плечима:

Here, master: what cheer?

(TEMP, 1, 1) [89]

What Cheer - це скорочена версія давньоанглійського привітання "What cheer news do you bring?". У 1636 році колоніст Массачусетської затоки Роджер Вільямс залишив Салем, штат Массачусетс, шукаючи релігійної свободи. Після перетину річки Сіконк на каное, Вільямса зустріли на березі іншої сторони доброзичливі індіанці, які привітали його словами "What Cheer, Netop!", що поєднує в собі староанглійські та наррагансетські слова і означає "Вітаю, друже" або "Привіт, сусіде".

Good boatswain, have care. Where's the master?

Play the men.

(TEMP, 1, 1) [89]

Фраза означає: свистіть накази морякам.

І, наостанок, повернемося до англійської традиції:

*If it be true, that good wine **needs***

***no bush**, 'tis true, that a good play needes no Epilogue.*

(AYLI, epilogue) [78]

Термін "bush" означає гілку або пучок плюща, який раніше вивішували як знак винороба перед таверною.

Тож, цей вислів означає, що немає потреби рекламувати або хвалитися чимось якісним, оскільки люди завжди відкриють для себе його достоїнства.

Тож ми бачимо, що безеквівалентна лексика являє собою досить обширний пласт лінгвокультурології. Такі лінгвокультурами вимагають особливого підходу, тому що при перекладі іноді досить складно передати культурне забарвлення того народу, з мови якого перекладають. Дуже часто треба бути обережним та досить добре розбиратися в обох культурах для того, щоб хоча б приблизно передати культурні особливості мови оригіналу.

2.3 Прагматичні функції лінгвокультурем у трагедіях Шекспіра

Прагматика розглядає переважно ті мовні засоби, їх властивості та закономірності побудови мови, які використовуються в суспільстві групою індивідів з метою впливу на свідомість адресата і, як наслідок, на його поведінку. Тобто прагматика вивчає процес застосування лексичних одиниць у мовленні, а також те, що мовець має на увазі.

Перечитуючи твори, особливо трагедії, Шекспіра, неможливо не звернути увагу на вплив релігії того часу на творчість митця. Наприклад:

It faded on the crowing of the cock.

Some say that ever 'gainst that season comes

Wherein our Saviour's birth is celebrated,

The bird of dawning singeth all night long:

And then, they say, no spirit dare stir abroad;

The nights are wholesome; then no planets strike,

No fairy takes, nor witch hath power to charm,

So hallowed and so gracious is that time.

(HAM, 1, 1) [79]

Мова йде про те, що привид зникає, коли кукурікає півень. Ми разом з Горацио дізнаємося про значення кукурікання півня в християнській традиції. Вважається, що під час святкування Різдва Христового півень кукурікає всю ніч, і жоден привид не наважується блукати, і ніч є безпечною від чарів фей та відьом.

Доречі, про фей. Феї були популярними у фольклорі Європи, але особливо у фольклорі Британських островів. Ніде, крім Британії, феї, ельфи, домовики, тощо, не були настільки популярними, що в них так довго вірили. Вони уособлювали те, у що вірили британці в той період історії. Далі,

Tis a fault to Heaven,

A fault against the dead, a fault to nature,

To reason most absurd.

(НАМ, 1, 2) [79]

Король Клавдій говорить про меланхолію Гамлета через смерть батька. Він каже, що продовжувати оплакувати його з власної впертості - це злочин проти неба, мертвих і природи. Хоча це й трохи іронічно, адже страждання є обов'язковим атрибутом середньовічного героя, бо за церковними канонами тільки та людина врятується, яка страждає. А неодмінними супутниками страждань є меланхолія і туга. Хоча Клавдій цього, схоже, не розуміє, бо далі:

In obstinate condolment is a course

Of impious stubbornness; 'tis unmanly grief;

It shows a will most incorrect to heaven,

A heart unfortified, a mind impatient,

An understanding simple and unschool'd.

(НАМ, 1, 2) [79]

Клавдій висміює надмірну скорботу Гамлета за батьком як "нечоловічу" і каже, що це не відповідає Божим бажанням і свідчить про м'яке серце та недисциплінований розум. І наступні строки є "відповіддю" Гамлета, який скаржиться на те, що Бог зробив самогубство гріхом:

Or that the Everlasting had not fix'd

His canon 'gainst self-slaughter! O God! God!

(HAM, 1, 2) [79]

Але, побачивши вперше привид батька, першою реакцією Гамлета є звертання до янголів, вищих сил з проханням про допомогу, про захист:

Angels and ministers of grace, defend us!

Be thou a spirit of health or goblin damned,

Bring with thee airs from heaven or blasts from hell,

(HAM, 1, 4) [79]

Офелія, в свою чергу, повертається до релігійної легенди про доньку пекаря, яку Ісус перетворив на сову за те, що вона не відповіла щедро на його прохання про хліб:

Well, God 'ild you! They say the owl was a baker's daughter

(HAM, 4, 5) [79]

А Гамлет звертається до релігійних канонів та "правил":

She married. O, most wicked speed, to post

With such dexterity to incestuous sheets!

It is not, nor it cannot come to good.

(HAM, 1, 2) [79]

Ми бачимо, що Гамлету огидний не тільки повторний шлюб матері після смерті батька, але й те, що вона вчинила "інцест", вийшовши заміж за брата його батька. У шекспірівські часи такий шлюб близьких родичів розцінювався як інцест.

Також, Гамлет - не єдиний твір де ми бачимо релігійні посилення. У наступних строках згадується Святе письмо, Біблія, і те, що саме по собі добре може бути перекручене для служіння поганим цілям:

The devil can cite Scripture for his purpose.

(MERCHANT, 1,3) [85]

Далі згадується Оракул. Тобто, фраза означає, що "я говорю з авторитетом грецького оракула". Грецький оракул сповіщав волю Божу, і вона сприймалася всіма без запитань та заперечень:

I am Sir Oracle,

And when I ope my lips, let no dog bark!

(MERCHANT, 1,1) [85]

Також, згадується основа виникнення буття, те, що Бог колись створив людину:

God made him, and therefore let him pass for a man.

(MERCHANT, 1,2) [85]

Також, ми можемо бачити значення долі у Шекспіра:

A pair of star-crossed lovers.

(ROMEO, 1, Prologue.) [88]

Говориться про те, що цим двом судилося бути разом.

Ще варто згадати й те, як Яго та деякі інші персонажі через культурні упередження називають Отелло, який є мавром:

*Even now, now, very now, an **old black ram***

Is topping your white ewe.

(ОТН, 1, 1) [87]

Ми бачимо слова про старого, грубого барана та молоде невинне ягня. Крім того, порівнюючи Отелло з бараном, Яго принижує його до звіра, що стоїть нижче людини у Великому Ланцюгу Буття. Ми бачимо не лише переносне значення опису Отелло й Дездемони, а й буквальный сенс, який стосується кольору шкіри. Ми також не раз зустрічаємо в цій трагедії різні "описи" протагоніста, які прямо посилаються на особливості зовнішності:

*What a full fortune does the **thick-lips** owe*

If he can carry't thus!

(ОТН, 1, 1) [87]

Родеріго першим виявляє расистське ставлення, коли називає Отелло "товстогубим". Яго не відстає, додаючи ще декілька "прізвиськ":

you'll have your daughter covered with a Barbary horse.

(ОТН, 1, 1) [87]

Він описує Отелло як великого звіра з темною, коричневою шкірою, далекого від домашньої території а також підстлюючи образність хтивого звіра, промовляючи наступні слова:

To the gross clasps of a lascivious Moor

(ОТН, 1, 1) [87]

Також, якщо ми вже почали про прізвиська та образність, ми не можемо пропустити й критику Гамлета:

They clepe us drunkards and with swinish phrase

Soil our addition.

(НАМ, 1, 4) [79]

Гамлет говорить про репутацію данців як п'яниць, кажучи, що інші країни критикують їх за їхню розбещеність і називають їх п'яницями і свинями, що плямують свою репутацію.

Отже, як ми бачимо, релігія грала чи не найбільшу роль за шекспірівських часів. Ми всюди знаходимо посилання на релігійні джерела та цитування релігійних текстів. Сакральна-символічна функція таких слів іноді являється навіть основою твору, особливо, трагедії. Це ми можемо бачити на прикладі Гамлета.

Також, ми розібрали етнічну та образну функції в описах Отелло, що базуються на його зовнішності та розбіжності двох культур.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Лінгвокультуремами називають мовні одиниці, які є комбінацією мовного значення та культурного сенсу, наприклад, реалії, міфи, традиції, географічні деталі, предмети одягу, тощо. Ці складні мовні одиниці, як правило, виражаються фразеологізмами, міфологемами, безеквівалентною лексикою, образами, тощо.

2. Лінгвокультуреми поділяються на міфологізовані культурно-мовні одиниці, тобто міфологеми, ритуали, обряди та звичаї, культурні символи й образні порівняння, лінгвокультуреми, пов'язані з мовною поведінкою й етикетом та безеквівалентну лексику.

3. Безеквівалентна лексика не має прямих еквівалентів в мові перекладу та поділяється на референційно-безеквівалентну лексику, тобто терміни, лакуни, авторські неологізми, прагматично-безеквівалентну, тобто запозичення, аббревіатуру, звуконаслідування, та альтернативно-безеквівалентну лексику, тобто реалії, власні імена, тощо.

4. Лінгвокультуреми у творах Шекспіра часто мають прагматичне значення. Особливо яскраво це виражається в релігійних мотивах, якими наповнені його трагедії, етнічних та образних порівняннях.

РОЗДІЛ 3

ТРАГЕДІЇ ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ ДИСКУРСІ М.СТАРИЦЬКОГО І Л.ГРЕБІНКИ

3.1 Інтерпретації «Гамлета» М. Старицького і Л. Гребінки

В українському перекладацькому дискурсі Шекспір завжди посідав значне місце. Через надзвичайно живу, химерну, наповнену грою слів та культурним забарвленням мову, його твори завжди були, є та будуть серйозним викликом для перекладачів як минулих, так і майбутніх поколінь. Особливу увагу слід приділити одному з його найвідоміших (і найпривабливіших для перекладу) творів - Гамлету.

Мова Гамлета сповнена бурхливої стрімкості пристрасті, тонкого аналізу найменших, найнепомітніших рухів душі. Якщо ще додати сповнену поетичних образів і красот мову юної Офелії, хитромудру промову її батька Полонія, тонкощі мовних зворотів придворних підлабузників та урочистість королівського слова, то лише тоді можна зрозуміти надзвичайну складність завдання, яке лежить перед перекладачем.

Через саме цю специфічність Шекспірового слова, майже кожен перекладач цієї великої трагедії в Україні мав свого власного Гамлета, який відповідав конкретним естетичним та етичним запитам епохи і особистим методам перекладу письменників. Також, проблеми, з якими стикаються українські перекладачі, мають різнорідну природу: лінгвістичну, художню, історичну, ідеологічну, культурологічну. Але, не дивлячись на це, Гамлет в Україні не переставав говорити мовою англійського Відродження.

Серед українських перекладачів, за цей твір ризикнули узятися такі письменники, як П. Куліш, Ю. Андрухович, Ю. Федькович, М. Старицький, П. Грабовський, Л. Гребінка, Б. Грінченко, тощо.

Але, не дивлячись на досить широку бібліотеку перекладів Гамлета, я пропоную звернути увагу на те, що у цьому розділі ми будемо розбирати два

переклади цього твору - переклад пера Л. Гребінки та переклад авторства М. Старицького.

Тож почнемо з першого акта:

Holla, Barnardo.

(НАМ, 1, 1) [79]

Holla - в англійській мові це вигук, який використовується для привернення уваги та вітання компаньйонів. І Старицький і Гребінка знайшли дуже доречні відповідники цьому кличу:

<i>Гей, Бернарде?</i>	<i>Бернардо, гов!</i>
(ГАМ) [95]	(ГАМ) [94]
(Переклад Старицького)	(Переклад Гребінки)

Крім того, Гребінка використовує транспозицію, переставляючи слово "гов" у кінець речення. Далі, у розмові вартових ми помічаємо Юлія Цезаря:

A mote it is to trouble the mind's eye.

In the most high and palmy state of Rome,

A little ere the mightiest Julius fell,

(НАМ, 1, 1) [79]

І знову, обидва перекладачі залишили українському читачеві відому історичну фігуру, але цього разу зміни були у Старицького:

<i>В славнім Римі, в найтишнішу добу, Незадовго перед тим, як вбито Цезаря могутого державця,</i>	<i>Дрібниця, що затьмарює нам розум. В щасливі й славні дні розвою Риму, Коли загинуть мав могутній Юлій,</i>
(ГАМ) [95]	(ГАМ) [94]
(Переклад Старицького)	(Переклад Гребінки)

Гребінка залишає Юлія, але Старицький замінює ім'я на Цезаря, що є більш широко відомим, використовуючи генералізацію. Далі ми маємо ще один приклад непоганої адаптації:

*Shall I strike it with my **partisan**?*

(НАМ, 1, 1) [79]

Гамлет використовує німецьке слово *partisane* що означає алебарду, колючу древкову холодну зброю, різновид списа. Гребінка має більш точний переклад:

<i>Чи не впарить келепом у його?</i>	<i>Метнути протазаном?</i>
(ГАМ) [95]	(ГАМ) [94]
(Переклад Старицького)	(Переклад Гребінки)

Гребінка використовує слово протазан, що є прямим відповідником слову оригіналу. Старицький використовує компенсацію, вживаючи слово келеп, яке має дещо інше значення - це також древкова зброя, але замість списа він є скоріш молотом. Для українського читача обидва переклади мають схоже значення, але я знаходжу варіант Гребінки більш влучним.

Далі ми маємо інший цікавий приклад культурної адаптації:

It faded on the crowing of the cock.

Some say that ever 'gainst that season comes

Wherein our Saviour's birth is celebrated,

The bird of dawning singeth all night long:

And then, they say, no spirit dare stir abroad;

The nights are wholesome; then no planets strike,

No fairy takes, nor witch hath power to charm,

So hallowed and so gracious is that time.

(НАМ, 1, 1) [79]

В оригіналі Шекспір згадує фей. Навідміну від української, скоріше позитивної, характеристики цих істот, у британському фольклорі фей описують частіше негативно - значна частина фольклору про фей обертається навколо захисту від їхньої злоби. Віра в фей сягає глибокої давнини і простежується як у письмовій, так і в усній британській традиції.

Тож Гребінка у своєму перекладі досить влучно заміняє їх на мавок, які мають негативне значення у нашій культурі і є невід'ємною частиною власне нашого, українського фольклору:

<p><i>Справді зник він, ледве крикнув півень. Кажуть люде, що в свят-вечір саме, Цілу ніч перед Різдом Христовим, Кукурика досвітковий птах той, І тоді зовсім вже не насміє Й потикнутись де нечиста сила; Ночі ті здорові і немає Злих планид, ні чарівниць, ні відьом,— Чари їх тоді не мають сили: Така ніч то доброчинна й гожа! (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</i></p>	<p><i>Наш привид щез, лише запіяв півень. І, кажуть, справді перед тими днями, Коли справляється різдво Христове, Співець світанку піє всеньку ніч; Ніякий, кажуть, дух тоді блукати Не зважиться, планети зла не коять, Не згубить мавка, відьма не вчаклує — Такий той час священний і спасенний. (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</i></p>
---	--

Старицький також залишає відьом, які є в нашій культурі, але фей, навідміну від більш кольорового та яскравого варіанту Гребінки, просто уособлює до чарівниць, які по суті є нейтральними і мають скоріше позитивне значення в нашій культурі.

Також, варто зазначити, що Шекспір, згадуючи Різдво, не називає його прямо. Він завуальовано пише про народження спасителя, в той час як обидва перекладача конкретизують цей день, це свято - Різдво христове.

Перейдемо трохи далі, до порівнянь у монолозі Гамлета:

*So excellent a king; that was, to this,
Hyperion to a satyr; so loving to my mother
(НАМ, 1, 2) [79]*

Тут варіанти перекладу досить різко відрізняються:

<p><i>І такий же ще король величній!</i> <i>Адже він, як порівнять до цього, —</i> <i>Аполон перед гидким Сатіром!</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>	<p><i>Два місяці, ні, менше, як умер...</i> <i>Володар справжній, мов Гіперіон,</i> <i>А нинішній — сатир супроти нього.</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
--	---

Здавалося б, Гребінка зберіг точність перекладу і його варіант є доречнішим, чи не так?

Але річ у тому, що не кожен іншомовний читач тісно знайомий з міфологією, тому титана Гіперіона знатимуть далеко не всі. А ось Аполона, бога, який є уособленням краси та всесвітньо відому міфологічну фігуру, знає майже кожен. Тому у Старицького вийшов хоч і не дослівний, але доволі рівноцінний варіант перекладу.

Це далеко не останні порівняння з міфологічними фігурами:

See what a grace was seated on this brow,
Hyperion's curls, the front of Jove himself,
An eye like Mars' to threaten and command,
A station like the herald Mercury
 (НАМ, 3, 4) [79]

Не дивлячись на те, що більшу частину богів обидва автори залишили без змін, на цей раз Гіперіона витісняє як Старицький, так і Гребінка:

<p><i>Глянь на сей! Яка краса в обличчі?</i> <i>Аполона пишній кучер; чоло</i> <i>Самого Юпітера, а око,</i> <i>Мов у Марса,— на страхи й прикази!</i> <i>Яка постать! То вістун-Меркурій,</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>	<p><i>Яка краса на цім виду, дивіться:</i> <i>Волоссям Феб;</i> <i>чолом Юпітер сам;</i> <i>Зір наче в Марса, владний та суворий;</i> <i>Поставою швидкий Меркурій</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
--	---

Старицький знову запрошує до сцени Аполона, а Гребінка використовує інше, менш відоме ім'я того ж самого бога, що може трохи ускладнювати сприйняття. Від міфології перейдемо до символіки. Перш за все, згадаємо пісні юної Офелії:

By his cockle hat and staff,

And his sandal shoon.

(НАМ, 4,5) [79]

Як було зазначено раніше, всі вищезгадані предмети є символами паломників. Порівняємо з перекладами:

<p><i>Як пізнати твого коханця, По яких знаках? По шлику, по патириці, Та по постолах.</i></p> <p>(ГАМ) [95]</p> <p>(Переклад Старицького)</p>	<p><i>Чи я милого твого Нині б не вгадала? Патериця, бриль прочанський, На ногах сандалі.</i></p> <p>(ГАМ) [94]</p> <p>(Переклад Гребінки)</p>
--	--

Шлик, як його переклав Старицький, це вид капелюха, оздобленого хутром, який раніше носили козаки. Бриль Гребінки є також капелюхом, але був широким та зробленим з соломи або також з хутра. Це традиційний український та білоруський головний убір. Але на відміну від Старицького, Гребінка додає що це капелюх прочанський, тим самим частково зберігаючи значення оригіналу та водночас наділяючи його близьким до нас значенням. Патериця, або церковний посох, обидва перекладачі також залишили. Щоправда, в нашій культурі цей посох більш відомий як атрибут вищого пастора, а ось зв'язок з паломництвом є більш другорядним значенням.

Також, Старицький використовує історизм, постолі, що означав давнє слов'янське взуття зі шкіри, яке частіше носили селяни. Отже, в цьому випадку Гребінка зберіг більше оригінального значення, хоча Старицький і знайшов чудову компенсацію втраченому сенсу.

Далі Офелія співає:

There's rosemary, that's for remembrance. Pray you, love, remember.

And there is pansies, that's for thoughts...

*There's fennel for you, and columbines. There's rue for you, and here's some for me;
we may call it herb of grace o' Sundays.*

*You must wear your rue with a difference. There's a daisy. I would give you some
violets, but they withered all when my father died.*

(НАМ, 4, 5) [79]

Переклади знову є досить різними:

<p><i>Ось розмайрин; це на спомин. Згадуй- же мене, любий, прошу.</i></p> <p><i>А ось трой листя; це—замість дум.</i></p> <p><i>Ось вам кріп і дзвоники. А вам ось рута; я ї собі лишу трошки: ми обидві можемо назвати її зіллям Божої ласки, тільки для вас вона має инчу знаку, чим для мене....</i></p> <p><i>Ось стокротка. Я б вам дала і фіялок, так вони всі пов'яли, коли мій батько умер.</i></p> <p><i>Кажуть, що він гарно сконав.</i></p> <p>(ГАМ) [95]</p> <p>(Переклад Старицького)</p>	<p><i>Ось розмарин, це на згадку. Пам'ятай, любий, пам'ятай. А ось братки, це для дум.</i></p> <p><i>Ось вам кріп і орлики. Ось рута. А тут трохи для мене. Ще вона прозивається зіллям святої неділеньки. Ох, але вам носити цю руту з іншої причини.</i></p> <p><i>А ось стокротка. Дала б вам і фіялок, та вони всі пов'яли, коли вмер мій батько. Кажуть, йому хороше вмиралося...</i></p> <p>(ГАМ) [94]</p> <p>(Переклад Гребінки)</p>
--	---

Коломбіни, або орлики, як їх переклав Гребінка, означають невірність та невдячність. Саме це значення вони несуть в собі, коли безумна Офелія дарує їх королю. Але для нашої культури, вони не несуть настільки негативного значення. Навпаки, вони уособлюють Святий Дух та благодатні дари. Дзвіночки, або дзвоники, це зовсім інші квіти. Старицький використовує у своєму перекладі рослину, яка означає любов, покірність та чесність. Братки, як переклав Гребінка,

означають любов, але Старицький замінив їх на трой листя, або конюшину, яка є символом щастя, що є трохи недоречним.

Також, окрім квітів згадується зілля святої неділі, яку Старицький спростив і переклав зіллям Божої ласки.

І ще одним прикладом, на який варто звернути увагу є:

*Sir, in my heart there was a kind of fighting
That would not let me sleep. Methought I lay
Worse than the mutines in the bilboes.*

(НАМ, 5, 2) [79]

Мова йде про моряків або солдатів, засуджених за бунт і покараних шляхом прикріплення до довгого залізного прута, оснащеного розсувними кайданами для обмеження руху щиколоток ув'язнених, і замком, за допомогою якого один кінець прута прикріплюється до підлоги або землі. Цей досить специфічний метод тортур також зазнав змін:

<p><i>Немов чвара підняла тривогу; Сон одлинув, і я мався гірше, А ніж в'язень, у заліза взятий.</i></p> <p>(ГАМ) [95]</p> <p>(Переклад Старицького)</p>	<p><i>Я в серці відчував якусь борню, Що не давала спать мені. Здавалосьь, Я в дибах, мов бунтар, лежу.</i></p> <p>(ГАМ) [94]</p> <p>(Переклад Гребінки)</p>
--	--

Старицький спрощує торттури, а Гребінка знаходить більш знайому нам версію, тобто диби - колоду, до якої часто прив'язували в'язнів. Цього разу, саме Гребінка зберіг приблизне значення оригіналу.

Отже, порівнявши переклади Гамлета, ми можемо побачити наскільки різними вони є. Старицький досить часто використовує компенсацію у своїх перекладах, але іноді ця трансформація призводить до протилежного значення. Гребінка у більшості випадків, намагається максимально зберегти культурні особливості оригіналу, навіть якщо інколи це призводить до нерозуміння зі сторони українського читача. Тож ми можемо помітити, що Старицький частіше віддає перевагу доместикації, а Гребінка - форенізації. Обидва переклади мають

свої переваги та недоліки, але вони, безумовно, є унікальними та вартими ознайомлення.

3.2 Застосування перекладацьких трансформацій для збереження культурної стилістики у творах Шекспіра

У попередньому розділі ми розібрали та порівняли переклади одного з найвідоміших творів, Гамлета, зроблених М. Старицьким та Л. Гребінкою. Але як вже було зазначено, Шекспіра перекладали українською чимало талановитих та відомих письменників та перекладачів, тому пропоную розглянути різні точки зору, різні методи перекладу та різні твори Шекспіра в українському перекладацькому дискурсі.

Перш за все, переклад можна характеризувати як засіб внутрішньомовної комунікації, а конкретніше - передавання сенсу через певну культуру або культури. Переклад є і процесом, і результатом створення мовою перекладу тексту, який має в собі більш-менш таку ж комунікативну та естетичну цінність, як і відповідний текст мовою оригіналу.

При роботі з численними видами тексту, перекладач може зіштовхнутися з проблемами сприйняття читачем тої чи іншої частини тексту, або окремих слів. Дослівно перекласти текст, зберігши при цьому структуру, всі слова та значення оригіналу є неможливим, адже кожна мова має свою граматику, лексику та певні слова з особистим для неї значенням. Тому перекладач має володіти не лише пізнаннями в граматиці обох мов, а й способами максимального збереження та адекватної передачі інформації, тобто перекладацькими трансформаціями, якими називають зміни вихідного тексту на лексичному, синтаксичному, семантичному рівнях у процесі перекладу.

Як приклад, що ілюструє одразу декілька трансформацій, ми можемо взяти слова Розалінди про клітку з очерету:

He taught me how to know a man

in love, in which cage of rushes I am sure you are not prisoner.

(AYLI, 3, 2) [78]

Як було пояснено раніше, з очерету в давні часи робили обручки за відсутності золотих монет. У перекладі О. Мокровольського очерет замінили на дурман, отруйну рослину, що вводить в оману. Образно, перекладач використав непоганий відповідник, що має схоже значення для українського читача:

— він навчив мене, як розпізнавати закоханих.

У сплетену з дурману клітку для шаленців ви, я певен, ще не вскочили.

(ЯВЦС) [93]

(Переклад Мокровольського)

У цьому реченні Мокровольський використовує декілька трансформацій. А саме: граматичну заміну (*are not prisoner* - *ще не вскочили*), додавання (*сплетену з дурману клітку для шаленців*), транспозицію (*cage of rushes* - *з дурману клітку*) та компенсацію (*rushes* - *дурман*)

Також, розглянемо переклад "Венеціанського купця" І. Стешенко. Почнемо з опису Порції:

Her sunny locks

Hang on her temples like a golden fleece

Which makes her seat of Belmont Colchos' strond,

And many Jasons come in quest of her.

(MERCHANT, 1, 1) [85]

Стешенко вирішує залишити золоте руно, але дещо підсилює ефект опису:

Неначе сонце,

Шовкові сяють кучері у неї,

І руном золотим зі скронь збігають

І обертають той маєток Бельмонт

В Колхиду, що до неї не один

Герой Язон у пошуках звитяги

Вже припливав.

(ВЕН) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Стешенко використовує цілісне перетворення для опису волосся дівчини (*Her sunny locks - Неначе сонце, шовкові сяють кучері*) та згадки про Колхиду, а також транспозицію (*Hang on her temples like a golden fleece - І руном золотим зі скронь збігають*) та конкретизацію (*many Jasons - Герой Язон*). У наступному прикладі, Шекспір використовує частину середньовічної архітектури західної Європи:

If to do were as easy as to know what were good to do, chapels had been churches and poor mens cottages princes palaces. It is a good divine that follows his own instructions.

(MERCHANT, 1, 2) [85]

Перекладачка використовує кальку (*chapels - каплички*) та граматичну заміну (*poor mens cottages - халупи бідарів*):

*Коли б робити було так само легко, як і знати,
що саме треба робити, то каплички стали б церквами, а халупи бідарів —
королівськими палацами. Добрий проповідник той, хто
сам діє так, як повчає;*

(BEH) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Далі ми маємо деякі предмети одягу:

*I think he bought his doublet in Italy, his round hose in France, his bonnet in Germany,
and his behavior everywhere.*

(MERCHANT, 1, 2) [85]

І знову, переклад дещо змінюється:

*Мені здається, що свого
камзола купив він в Італії, штани — у Франції, капелюха — в Німеччині, а свої
манери — в усіх країнах світу.*

(BEH) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Дублет та камзол є майже одним і тим самим предметом одягу. Дублет вважався нижньою частиною камзола. Стешенко використовує генералізацію та обирає більш відому українському читачеві назву. Хозе вона також генералізує, називаючи просто штанями. Та сама ситуація з бонне, який залишили капелюхом.

Також, як було згадано раніше, кам'яні статуї часто зустрічалися біля могил:

*Why should a man, whose blood is warm within,
Sit like his grandsire cut in alabaster?*

(MERCHANT, 1, 1) [85]

Переклад Стешенко не має того прихованого значення:

*Чи може хто, у кого тепла кров,
Сидіти, мов той предок мармуровий?*

(ВЕН) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Вона використовує одночасно і компенсацію і граматичну заміну (*grandsire cut in alabaster - предок мармуровий*). У наступному прикладі Шекспір використовує невелику рибку, яку використовують як наживку:

*I'll tell thee more of this another time:
But fish not, with this melancholy bait,
For this fool gudgeon, this opinion.*

(MERCHANT, 1, 1) [85]

Стешенко використовує прийом вилучення, і в перекладі ми цієї рибки вже не бачимо:

*Я згодом побалакаю з тобою
Докладніше про це, та кинь лише
Ловити на гачок сумного виду*

(ВЕН) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Інший приклад втрати культурного забарвлення ми знаходимо у наступній фразі:

What! must I hold a candle to my shames?

(MERCHANT, 2, 6) [85]

Притримування свічки учнем майстра цілком втрачає сенс при перекладі:

Як! Мушу я

Сама освітлювати свій власний сором?

(ВЕН) [101]

(Переклад І. Стешенко)

Стешенко вкотре вдається до вилучення (*must I hold a candle - сама освітлювати*).

Далі розглянемо особливо яскраві приклади перекладу безеквівалентної лексики:

I boarded the King's ship. Now on the beak,

Now in the waist, the deck, in every cabin

I flamed amazement

(TEMP, 1, 1) [89]

Ознайомимося з перекладом Бажана:

Нагрянув я раптово

На королівський корабель. В каютах,

На палубі, на носі, на кормі

Я сіяв жах.

(БУРЯ) [105]

(Переклад Бажана)

У своєму перекладі, Бажан, перш за все, використовує додавання (*I boarded the King's ship - Нагрянув я раптово на королівський корабель*), та транспозицію (*on the beak, in the waist, the deck, in every cabin - в каютах, на палубі, на носі, на кормі*). Також транспозицію перекладач використовує і в наступному реченні:

On the topmast,

The yards, and boresprit would I flame distinctly

(ТЕМР, 1, 2) [89]

Горів на реях, щоглах і бушприті.

(Переклад Бажана)

Наступне речення є досить складним в плані лексики:

Lay her a-hold, a-hold! set her two courses off to

sea again; lay her off.

(ТЕМР, 1, 1) [89]

Не дивлячись на специфічність слів, варіант перекладу Бажана є точним та має на читача той самий вплив, що і оригінал через використання компенсації:

Керуйте по вітру, по вітру! Тримайтесь курсу!

В море! Далі від берега!

(БУРЯ) [105]

(Переклад Бажана)

Набагато більше клопоту в перекладачів було з шекспірівськими неологізмами:

He childed as I fathered. Tom, away.

(KL,1, 6) [82]

Рильський, перекладаючи цей твір вирішив повністю вилучити першу частину фрази та поміняти її сенс :

Ну, Бідний Томе, годі.

(КЛ) [98]

(Переклад Рильського)

У наступному прикладі зміни є не такими серйозним для значення та сприйняття, але його також варто згадати:

And think it no addition, nor my wish,

To have him see me womaned

(ОТН, 3, 4) [87]

З українською граматиною доволі складно ідентично передати це слово, тому Стешенко використовує граматичну заміну, щоб якомога ближче наблизитися до оригінальної версії:

*I не годилося б, та я й не хочу,
Щоб тут мене він з жінкою застав.*

(ОТЕ) [103]

(Переклад Стешенко)

Але деякі перекладачі змогли наблизити переклад ближче до оригіналу:

Swell with the touches of those flower-soft hands

(АК, 2, 1)[77]

Тен знаходить дуже влучний варіант перекладу цього речення:

*стернувала,
Під дотиком лілейних рук умілих*

(АК) [92]

(Переклад Тена)

Тен заміняє *flower-soft hands* на *дотик лілейних рук умілих*, використовуючи компенсацію та граматичну заміну. Також, деякі слова надзвичайно складно передати через відсутність в нашій мові та культурі предмета або явища, яке він називає:

*And that bare vowel, 'I,' shall poison more
Than the deathdarting eye of cockatrice*

(RJ, 3,2) [88]

У перекладі, шляхом компенсації, Мисик отримав *Василіска* та *'смертодайний'*:

*Скажи лиш "так",
І слово це мене отруїть гірше,
ніж погляд василиска смертодайний.*

(РД) [104]

(Переклад Мисика)

Також, чудовим прикладом компенсації є переклад звуконаслідування:

Burden dispersedly, within: Bow-wow.

The watchdogs bark.

Hark, hark! I hear

The strain of strutting chanticleer

Cry cock-a-diddle-dow.

Hark, now I hear them: ding dong bell

(ТЕМР, 1, 2) [89]

У різних країнах є своє бачення того, які саме звуки вимовляють тварини та які можна всюди знайти:

Хай, любі духи, лунає ваш спів.

...Гав-гав!

Чуєте, пес гавкотить.

Гав-гав!

Цить, цить. Чути мені

Півнів досвітні пісні.

Крик: "Кукуріку!"

...Послухай! Чую я: "Дін-дін"!

(БУРЯ) [105]

(Переклад Бажана)

Бажан компенсує чужі для українського читача звуки й залишає близькі до нашої культури варіанти.

Отже, твори Шекспіра були і досі залишаються одними з найскладніших, але й найцікавіших матеріалів для перекладу. Не дивлячись на те, що перекладів стає все більше, кожен з них є унікальним, самостійним твором через те, що кожен перекладач має власне уявлення про досконалість перекладу та необхідні для використання трансформації. Дехто вирішує залишити культурно-забарвлені слова, яким воно і є в оригіналі, дехто надає перевагу повному "одомашненню" чужої культури.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Твори Шекспіра є невід'ємною частиною українського перекладацького дискурсу, але сам процес перекладу можна назвати справжнім випробуванням для перекладача.

2. Гамлет, один з найбільш відомих Шекспірових творів, через сукупність різних мовних стилів, притаманних дійовим особам п'єси, є досить проблематичним для перекладу.

3. Шекспіра перекладали такі відомі українські письменники та перекладачі, як Л. Гребінка, П. Куліш, М. Рильський, М. Старицький, І. Стешенко, О. Мокровольський, тощо.

4. Порівнявши переклади Л. Гребінки та М. Старицького, можна помітити, що у кожного перекладача виходить свій власний Гамлет, через різне використання прийомів перекладу та надання переваги доместикації чи форенізації.

5. Переклад - це засіб передачі сенсу через окрему культуру, який можна описати і як результат, і як процес створення тексту мовою перекладу з максимальною наближеною до оригіналу комунікативною цінністю.

ВИСНОВКИ

Дана кваліфікаційна робота була присвячена дослідженню лінгвокультурного простору трагедій Шекспіра у перекладацькому дискурсі на матеріалі перекладів Шекспіра М. Старицького та Л. Гребінки, а також детальному аналізу лінгвокультурних одиниць.

У ході дослідження було розглянуто лінгвокультурології як науку та її базові поняття, а також типологію лінгвокультурем та проблеми, які можуть виникати у процесі перекладу українською мовою та методи, якими перекладачі користуються, зіштовхнувшись з тією чи іншою проблемою. Також було відібрано 100 прикладів, що ілюструють специфіку лінгвокультурем та переклад українською мовою до них.

Відповідно до мети цієї кваліфікаційної роботи було знайдено та проілюстровано лінгвокультурні особливості у творах Шекспіра і визначено проблеми та способи перекладу цих творів українською мовою.

Відповідно до поставлених завдань, визначених метою дослідження, в даній роботі було досягнуто таких результатів:

1. Було визначено, що лінгвокультурологія є сучасною наукою, яка досліджує зв'язок між культурою та мовою та її базові поняття, тобто лінгвокультура, картина світу, лінгвокультурних простір, ментальність чи менталітет та лінгвокультурних концепт.

2. Було виявлено, що найскладнішими лінгвокультуремами для перекладу є реалії, тобто матеріальні або нематеріальні предмети, що мають особливе значення для окремої культури народу. При перекладі таких слів, перекладачі зіштовхуються з частковою або повною відсутністю у своїй культурі та мові предметів, які описують реалії. Перекладаючи такі слова, перекладач має обрати між доместикацією та форенізацією, тобто вирішити, чи зберегти культурне забарвлення іншого народу, чи замінити його на щось більш знайоме читачеві мови перекладу.

3. Було визначено, що перекладацький дискурс є складним поняттям, яке включає в себе значення дискурсу, тобто різні екстралінгвістичні фактори та є

основою актів комунікації, та завдання, яке стоїть перед перекладачем - довести адекватність свого перекладу та вірність рішень, прийнятих у процесі перекладу.

4. Було досліджено, що Шекспір використовує численні власні неологізми, запозичення, синонімічність слів залежно від контексту, історизми, та наділяє своїх персонажів специфічними мовностилістичними особливостями, що значно ускладнює процес перекладу. Щоб адекватно перекладати його твори, необхідно володіти чималим словниковим запасом не лише своєї мови, а й мови оригіналу, а також бути близько знайомим з тонкощами обох культур.

5. Було визначено, що лінгвокультуреми - це мовні одиниці, які поєднують в собі особливості мови та культури та які виражаються за допомогою предметів одягу, реалій, міфологічних одиниць, образів, які мають особливе культурне значення для певного народу. Ці мовні одиниці поділяються на міфологеми, різні традиції та звичаї, символи, образи, безеквівалентну лексику, тощо.

6. Було визначено, що у безеквівалентної лексики немає точних, дослівних відповідників поза мовним простором оригіналу. Можна визначити рефераційно-безеквівалентну, прагматично-безеквівалентну та альтернативно-безеквівалентну лексику.

7. Було проаналізовано переклади Шекспіра різними українськими перекладачами та визначено методи, якими вони користувалися у процесі. Результати даної кваліфікаційної роботи можуть бути використані при дослідженні лінгвокультурології, як окремої, самостійної науки та для ілюстрації специфіки культурно-забарвленої лексики Шекспіра та передачі цієї лексики іншими мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамова В. Лингвокультурология / Отв. ред. Е. Стоянова. — Шумен: Епископ константин Преславски, 2007. — 243 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка / Н. Ф. Алефиренко. – М., 2010. – 224 с.
3. Алимжанова Г. М. Сопоставительная лингвокультурология: взаимодействие языка, культуры и человека / Г. М. Алимжанова. – Алматы, 2010. – 300 с.
4. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1990. С. 136-137.
5. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов.– М.: Сов. Энциклопедия, 1966.– 606 с.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 447 с.
8. Богданович Г. Ю. О некоторых терминах современной лингвокультурологии / Г. Ю. Богданович // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым». – 2004. – № 53.
9. Ван Дейк, Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / под ред. В. И. Герасимова. - М.: ЛЕНАНД, 2015. - 320 с.
10. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Москва: Индрик, 2005. 1038 с.
11. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 340 с.
12. Воробьев В. В. Лингвокультурология: теория и методы / В. В. Воробьев. –М.: Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.

13. Воскобойник, Г. Д. Тождество и когнитивный диссонанс в переводческой теории и практике / Г. Д. Воскобойник // Вестник МГЛУ. - 2004. - Вып. 499. - 181 с.
14. Городецкая Л. А. Лингвокультурная компетентность личности / МГУ им. М. В. Ломоносова. Фак. Иностр. Яз. И регионоведения. - М., 2007. - 223 с. - библиогр. : С. 196-221
15. Греймас А.Ж., Курте Ж. Семиотика. Объяснительный словарь теории языка // в кн.: «Семиотика». М.: Радуга, 1983. 528 с.
16. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
17. Звегинцев, В.А. Предложение и его отношение к языку и речи./ В.А. Звегинцев.- М.: Изд-во МГУ, 1976. -306 с.
18. Иванов А.О. Безэквивалентная лексика. - СПб.: Типография издательства СПбГУ, 2006. - 192
19. Клоков В. Т. Особенности современного франко-английского языкового контакта // Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. Филология. Журналистика. 2019. Т. 19, вып. 1. С. 4-6.
20. Комиссаров В.Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты): учеб. для студентов ин-тов. и фак. иностр. яз. - М.: Высшая школа, 1990. - С. 252 с.
21. Красных В.В. Культура, культурная память и лингвокультура: их основные функции и роль в культурной идентификации // Вестник Центра международного образования Московского гос. ун-та. Серия «Филология. Культурология. Педагогика. Методика». - 2012. - №3. - С.67-74.
22. Куницына, Е. Ю. Шекспир - игра - перевод / Е. Ю. Куницына. - Иркутск: Изд-во ИГЛУ, 2009. - 434 с.
23. Кушнер Б.А. О переводах сонетов Шекспира. - Питсбург, 2004. - С. 1.
24. Латышев Л.К., Семенов А.Л. Перевод: Теория, практика и методика преподавания: Учебник для студ. Перевод. Фак.высш.учеб.заведений/Л.К.Латышев, А.Л.Семенов. – 2-е изд., стер. –

М.:Издательский центр «Академия», 2005. – 192с.36. Venuti L. Translator's Invisibility: A History of Translation. New York: Routledge, 1995. 353 p.

25. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление. М., 1930. 533 с.

26. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. - М.: Издательство, 1969. - 216 с.

27.. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф. - М.: Изд-во МГУ, 1982. - 480 с.

28. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.

29. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода: пер. с нем. // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сб. ст. - М.: Междунар. отношения, 1978. - С. 185-210.

30. Ольшанский И. Г. Лингвокультурология: Методологические основания и базовые понятия / И. Г. Ольшанский // Язык и культура. – Вып. 2. – М., 1999.

31. Пеше М. Контент-анализ и теория дискурса // Квадратура смысла. М., 1999. С. 302-336.

32. Потебня А.А. Мысль и язык // Потебня А.А. Слово и миф. М., 1989. С. 17-200.

33. Реформатский А. А. Мысли о терминологии / Александр Александрович Реформатский // Современные проблемы русской терминологии / Александр Александрович Реформатский. – Москва, 1986. –С. 163–198.

34. Россельс Вл. Перевод и национальное своеобразие подлинника.

Вопросы художественного перевода. М. 1955. С. 169.33.

35. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. А.Е. Кибрика. М.: Прогресс - Универс, 1993. 656 с.

36. Серио П. Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса. М.: Изд-во «Языки слав.культ», 2002. 342 с.

37. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

38. Супрун А.Е. Экзотическая лексика / А.Е. Супрун. – М.: ФН, 1958. – 231 с.
39. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. М., 1989.
40. Телия В. Н. О методологических основаниях лингвокультурологии / В. Н. Телия // XI Международная конференция «Логика, методология, философия науки». – М.; Обнинск, 1995
41. Толстой Н. И. Язык и народная культура: Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М.: Индрик, 1995. – 509 с.
42. Томахін Г. Д. Реалії-американізм / Г. Д. Томахін. – М. : Высш. шк., 1988. – 238 с.
43. Тхорик В. И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В. И. Тхорик, Н. Ю. Фанян. – Краснодар, 2005. – 260 с. 17. 44. Федоров А.В. О художественном переводе/ Л,В,Федоров. – Л. 1941. - 259с.
45. Чернов Г.В. К вопросу о передаче безэквивалентной лексики при переводе советской публицистики на английский язык. // Ученые записки 1-го МГПИИЯ, т. XVI. / Г.В. Чернов. - М., 1958. - С. 223.
46. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.
47. Щерба, Л. В. Избранные работы по языкознанию и фонетике / Л. В. Щерба. - Л. : Изд-во ЛГУ, 1958. - 182 с.
48. Berman A. L'Epreuve de l'étranger. Culture et traduction dans l'Allemagne romantique. Paris: Gallimard, 1984. P. 9-24, 72-86.
49. Buysens E. Les langues et le discours: essai de linguistique fonctionnelle dans le cadre de la sémiologie. Bruxelles: Office de publicité. 1943. 98 p.
50. Charaudeau P. Grammaire du sens et de l'expression. - Paris: Machette, 1992. - P. 779-835.
51. Harris Z.S. Discourse analysis // Language. - Baltimore, 1952. - Vol.28, N 4. - P.18-45
52. Lefevere A. Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame. London, New York: Routledge, 1992.

53. Venuti L. *Translator's Invisibility: A History of Translation*. New York: Routledge, 1995. 353 p.

54. https://www.researchgate.net/publication/317366270_BASIC_NOTIONS_OF_LINGUOCULTURAL_ANALYSIS

55. <https://owlcation.com/humanities/Faerie-lore-of-the-B>

56. <https://wordhistories.net/?s=Shakespeare&submit=Search>

57. <http://www.philology.ru/literature3/morozov-54a.htm#2>

58. <https://cyberleninka.ru/article/n/perevodcheskie-strategii-ot-domestikatsii-k-forenizatsii>

59. https://studwood.net/2488702/literatura/klassifikatsiya_bezekvivalentnoy_leksiki

59. http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Philologia/60574.doc.htm

60. <http://rushist.com/index.php/literary-articles/5668-komedii-shekspira-analiz>

61. https://knowledge.allbest.ru/literature/2c0b65635b2ac68a5d53a89421206d27_2.html

62. <https://cyberleninka.ru/article/n/traktovka-chudesnogo-u-shekspira-predislovie-k-tikovskomu-perevodu-buri-shekspira>

63. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-perevoda-poeticheskikh-tekstov>

64. <https://referatbank.ru/market/referat/i/317883/kurovaya-problema-perevoda-pes-ushekspira.html>

65. https://studwood.net/2488716/literatura/spisok_ispolzovannoy_literatury#770

66. https://www.researchgate.net/publication/356345338_Phraseological_units_of_Shakespeare's_Merchant_of_Venice_in_the_process_of_translation_into_Hausa

67. <http://www.englishproject.org/march-henry-v-and-french-language>

68. <https://cyberleninka.ru/article/n/epizod-s-privratnikom-v-makbete-v-svete-ada-dante-i-srednevekovyh-misteriy>

69. https://otherreferats.allbest.ru/languages/00906544_0.html

70. <https://journals.openedition.org/shakespeare/3344>

71. <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/promovysti-imena-v-shekspirivskykh-tvorakh/>
72. <https://shine.unibas.ch/translatorsukraine.htm>
73. <https://genezum.org/library/porivnyalna-harakterystyka-interpretacyi-shekspirivskogo-gamleta-l-grebinky-ta-yu-andruhovycha>
74. https://langtown.ru/blog/theoretical_grammatic/76.html
75. <https://magazine.skyeng.ru/shekspir-pridumal-svjeg-10-anglijskih-slov-kotorye-ne-izmenilis-s-xvii-veka/>
76. <https://cyberleninka.ru/article/n/dihotomiya-kosmosa-i-haosa-v-tragedii-makbet-u-shekspira>
77. (AK) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/antony-and-cleopatra/>
78. (AYLI) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/as-you-like-it/>
79. (HAM) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/hamlet/>
80. (HV) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/henry-v/>
81. (JC) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/julius-caesar/>
82. (KL) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/king-lear/>
83. (MAC) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/macbeth/>
84. (MEASURE) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/measure-for-measure/>
85. (MERCH) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/the-merchant-of-venice/>
86. (MSND) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/a-midsummer-nights-dream/>
87. (OTH) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/othello/>
88. (RJ) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/romeo-and-juliet/>
89. (TEMP) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/the-tempest/>
90. (HVI) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/henry-vi-part-2/>
91. (PERI) <https://shakespeare.folger.edu/shakespeares-works/pericles/>
91. <https://shakespeare-navigators.com/>

92. (AK) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1235>
93. (ЯБЦС) https://cdn.go4web.co.ua/bul/lib/sh/shekspir_jak_vam_ce_spodoba_etsja.pdf
94. (ГAM) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2>
95. (ГAM) <https://zbruc.eu/node/94237>
96. (ГV) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1259>
97. (ЮЦ) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=9043>
98. (КJI) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1240>
99. (MAK) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1261>
100. (MIPA) https://cdn.go4web.co.ua/bul/lib/sh/shekspir_mira_za_miru.pdf
101. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1252>
102. (COH) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1243>
103. (OTE) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1247>
104. (PД) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1>
105. (БУРЯ) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1239>
106. (ГVI) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1237>
107. (ПЕPI) <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1248>

ДОДАТОК А

Міфологізовані культурно-мовні одиниці

	Текст оригіналу	Текст перекладу
1.	<i>He taught me how to know a man in love, in which cage of rushes I am sure you are not prisoner.</i> (AYLI, 3, 2,) [78]	— він навчив мене, як розпізнавати закоханих. У сплетену з дурману клітку для шаленців ви, я певен, ще не вскочили. (ЯВЦС) [93] (Переклад Мокровольського)
2.	<i>Her sunny locks Hang on her temples like a golden fleece</i> (MERCH, 1,1) [85]	Неначе сонце, Шовкові сяють кучері у неї, І руном золотим зі скронь збігають (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)
3.	<i>Which makes her seat of Belmont Colchos' strond</i> (MERCH, 1,1) [85]	І обертають той масток Бельмонт В Колхиду, (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)
4.	<i>And many Jasons come in quest of her.</i> (MERCH, 1,1) [85]	Що до неї не один Герой Язон у пошуках звитяги Вже припливав. (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)
5.	<i>Hard food for Midas, I will none of thee;</i> (MERCH, 3, 2) [85]	Через те,- О золото, о Мідаса поживо, Тебе не хочу я! (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)

6.	<p><i>My father's brother, but no more like my father Than I to Hercules.</i> (HAM, 1, 2) [79]</p>	<p><i>Хоч батьків брат — на батька схож він менше, Ніж я на Геркулеса.</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
7.	<p><i>See, what a grace was seated on this brow; Hyperion's curls;</i> (HAM, 3, 4) [79]</p>	<p><i>Глянь на сей! Яка краса в обличчі? Аполона пишний кучер;</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
8.	<p><i>the front of Jove himself</i> (HAM, 3, 4) [79]</p>	<p><i>чоло Самого Юпітера,</i> (ГАМ) [95]</p>
9.	<p><i>An eye like Mars, to threaten and command;</i> (HAM, 3, 4) [79]</p>	<p><i>а око, Мов у Марса,— на страхи й прикази!</i> (ГАМ) [95]</p>
10.	<p><i>A station like the herald Mercury New-lighted on a heaven-kissing hill.</i> (HAM, 3, 4) [79]</p>	<p><i>Яка постать! То вістун - Меркурій, Коли він злітає з високостей На вершину, геть квітками вкриту!</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
11.	<p><i>Like Niobe, all tears.</i> (HAM, 1, 2) [79]</p>	<p><i>В сльозах, мов Ніобя...</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
12.	<p><i>Art thou led in triumph? What, is there none of Pygmalion's images, newly made woman</i> (MEASURE, 3, 2) [84]</p>	<p><i>В триумфальній процесії? Де ж твої лялечки жінки, що їх ти створюєш так само легко, як Пігмаліон?</i> (МІРА) [100]</p>

		(Переклад Білоуса)
13.	<i>You have a nimble wit: I think 'twas made of Atalanta's heels</i> (AYLI, 3, 2) [78]	<i>У вас бистрий розум; мабуть, він зроблений з п'ят Аталанти.</i> (ЯВЦС) [93] (Переклад Мокровольського)
14.	<i>For by the sacred radiance of the sun, The mysteries of Hecate and the night</i> (KL, 1, 1) [82]	<i>Присягаюсь Святого сонця сяйвом золотим, Імлою ночі, тайнами Гекати</i> (КЛ) [98] (Переклад Рильського)

ДОДАТОК Б
Символи культури

<p>1. <i>There is a willow grows askant the brook</i> (НАМ, 4, 7) [79]</p>	<p><i>Там біля річки саме</i> <i>Є верба;</i> (ГАМ) [94] (Переклад Старицького)</p>
<p>2. <i>There's rosemary, that's for remembrance. Pray you, love, remember.</i> <i>And there is pansies, that's for thoughts...</i> <i>There's fennel for you, and columbines.</i> <i>There's rue for you, and here's some for me; we may call it herb of grace o' Sundays.</i> <i>You must wear your rue with a difference. There's a daisy. I would give you some violets, but they withered all when my father died.</i> (НАМ, 4, 5) [79]</p>	<p><i>Ось розмарин, це на згадку.</i> <i>Пам'ятай, любий, пам'ятай. А ось братки, це для дум.</i> <i>Ось вам кріп і орлики. Ось рута. А тут трохи для мене. Ще вона прозивається зіллям святої неділеньки. Ох, але вам носити цю руту з іншої причини.</i> <i>А ось стокротка. Дала б вам і фіалок, та вони всі пов'яли, коли вмер мій батько. Кажуть, йому хороше вмиралося...</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
<p>3. <i>Now would I give a thousand furlongs of sea for an acre of barren ground, long heath, brown furze, any thing</i> (ТЕМР, 1, 1) [89]</p>	<p><i>Ось коли я віддав би тисячу миль моря за один</i> <i>акр неродючої землі, порослої хоч вересом, хоч терням.</i> (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</p>

ДОДАТОК В

Стійкі образні порівняння

<p>1. <i>A violet in the youth of primy nature, Forward, not permanent, sweet, not lasting,</i> (HAM, 1, 3) [79]</p>	<p><i>Це фіялка, провесни первоцвіт, Рання квітка, але й вутла дуже: Гарна, пишна, та не довговічна; (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</i></p>
<p>2. <i>So excellent a king; that was, to this, Hyperion to a satyr; so loving to my mother</i> (HAM, 1, 2) [79]</p>	<p><i>Два місяці, ні, менше, як умер... Володар справжній, мов Гіперіон, А нинішній — сатур супроти нього. (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</i></p>
<p>3. <i>But, oh, methinks how slow This old moon wanes. She lingers my desires, Like to a stepdame or a dowager Long withering out a young man's revenue.</i> (MSND, 1, 1) [86]</p>	<p><i>Ще чотири дні, Й новий настане місяць. Та старий Минає так повільно! Він стоїть Моїм палким жаданням на заваді, Мов мачуха або стара вдова, Що проїдає спадок юнака. (СОН) [102] (Переклад Лісняка)</i></p>
<p>4. <i>And then the moon, like to a silver bow New-bent in heaven, shall behold the night Of our solemnities.</i> (MSND, 1, 1) [86]</p>	<p><i>Тоді півмісяць, ніби срібний лук, Нап'ятий знов у небесах, осяє Весілля наше. (СОН) [102] (Переклад Лісняка)</i></p>
<p>5. <i>Tis an unweeded garden That grows to seed; things rank and gross in nature</i></p>	<p><i>Це здичілий сад; Лиш бур'яни, потворне й хиже зілля Бує в нім..</i></p>

<i>Possess it merely.</i> (HAM, 1, 2) [79]	(ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)
---	-----------------------------------

ДОДАТОК Г

Лінгвокультурами зі сфери мовленнєвої поведінки та етикету

<p>1. <i>Be thou familiar, but by no means vulgar</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Простим будь, не будь за панібрата</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>2. <i>Those friends thou hast, and their adoption tried, Grapple them unto thy soul with hoops of steel;</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Коли знайдеши, випробуєши друга, Ти прикуй його до серця сталлю;</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>3. <i>Beware Of entrance to a quarrel; but, being in, Bear't that the opposed may beware of thee.</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Сторожися пак заходить в сварку; Скоро-ж встряв, то так уже поводься, Щоб тебе оберігався ворог</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>4. <i>Give every man thy ear, but few thy voice:</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Слухай всіх, а говори, не з всяким;</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>5. <i>Take each man's censure, but reserve thy judgment.</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Уважай на міркування кожне, Але власне ти ховай про себе.</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>6. <i>Costly thy habit as thy purse can buy, But not express'd in fancy; rich, not gaudy:</i> (HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Одягайся, як кишеня тягне, — Пишно, але не химерно надто:</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>7. <i>Neither a borrower nor a lender be: For loan oft loses both itself and friend;</i></p>	<p><i>Не боргуй і не роби позичок:</i></p>

(HAM, 1, 3.) [79]	<p><i>Поборгуєш—страшиш з грішми й друга</i></p> <p>(ГАМ) [95]</p>
<p>8. <i>This above all, – to thine own self be true;</i></p> <p><i>And it must follow, as the night the day,</i></p> <p><i>Thou canst not then be false to any man.</i></p> <p>(HAM, 1, 3.) [79]</p>	<p><i>Щонайперш до себе будь правдивим,</i></p> <p><i>І як ніч нехибно йде по дні,</i></p> <p><i>Так і ти не будеш неправдивим</i></p> <p><i>До других ніколи.</i></p> <p>(ГАМ) [95]</p> <p>(Переклад Старицького)</p>

ДОДАТОК І
Безеквівалентна лексика

Terms:

<p>1. <i>I boarded the King's ship. Now on the beak, Now in the waist, the deck, in every cabin I flamed amazement (TEMP, 1, 2) [89]</i></p>	<p><i>Нагрянув я раптово На королівський корабель. В каютах, На палубі, на носі, на кормі Я сіяв жах. (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</i></p>
<p>2. <i>On the topmast, The yards, and boresprit would I flame distinctly (TEMP, 1, 2) [89]</i></p>	<p><i>Горів на реях, щоглах і бушприті. (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</i></p>
<p>3. <i>Yare, yare! Take in the topsail (TEMP, 1, 1) [89]</i></p>	<p><i>Жвавіше, жвавіше! Прибрати марсель! (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</i></p>
<p>4. <i>Where is the master, boatswain? (TEMP, 1, 1) [89]</i></p>	<p><i>Слухай, милий боцмане. Де капітан? (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</i></p>
<p>5. <i>What cares these roarers for the name of king? (TEMP, 1, 1) [89]</i></p>	<p><i>Що таке ваш король для цих розбурханих хвиль? (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</i></p>
<p>6. <i>Lay her a-hold, a-hold! set her two courses off to sea again; lay her off.</i></p>	<p><i>Керуйте по вітру, по вітру! Тримайтесь курсу! В море! Далі від берега!</i></p>

(TEMP, 1, 1) [89]	(БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)
7. <i>I find my zenith doth depend upon A most auspicious star</i> (TEMP, 1, 2) [89]	<i>Як я ті зорі знехтую, зневажу, То добрий вплив їх зникне.</i> (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)

Авторські неологізми:

8. <i>He childed as I fathered. Tom, away.</i> (KL, 3, 6) [82]	<i>Ну, Бідний Томе, годі.</i> (КЛ) [98] (Переклад Рильського)
9. <i>And think it no addition, nor my wish, To have him see me womaned</i> (OTH, 3, 4) [87]	<i>І не годилося б, та я й не хочу, Щоб тут мене він з жінкою застав.</i> (ОТЕ) [103] (Переклад Стешенко)
10. <i>The spring, the summer, The childing autumn, angry winter</i> (MSND, 4, 1) [86]	<i>Весна, і літо, І плідна осінь, і зима сердита</i> (СОН) [102] (Переклад Лісняка)
11. <i>That even her art sisters the natural roses</i> (PERI, 5, 1) [91]	<i>Немов живі троянди та суниці Кладе вона на шовк і полотно.</i> (ПЕРІ) [107] (Переклад Лісняка)
12. <i>Swell with the touches of those flower-soft hands</i> (AK, 2, 1)[77]	<i>стернувала, Під дотиком лілейних рук умілих</i> (АК) [92] (Переклад Тена)

<p>13. <i>Turning his face to the dewdropping South</i> (RJ, 1, 4) [88]</p>	<p><i>верне</i> <i>свій вид до свіжо-росяного півдня.</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>14. <i>Enjoy the honey-heavy dew of slumber: Thou hast no figures nor no fantasies</i> (JC, 2, 1) [81]</p>	<p><i>Упивайся</i> <i>Медовою росою снів нічних.</i> <i>Ані видінь, ані тяжких кошмарів</i> (ЮЦ) [97] (Переклад Грязнова)</p>
<p>15. <i>New lighted on a heaven-kissing hill;. A combination and a form indeed.</i> (HAM, 3, 4) [79]</p>	<p><i>щойно</i> <i>Спустився він на гору небосяжну;</i> <i>Сполука всіх чеснот в єдинім тілі</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>

Лакуни:

<p>16. <i>Who set this ancient quarrel new abroach?</i> (RJ, 1, 1) [88]</p>	<p><i>Хто сварку давню знов тут розпочав?</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>17. <i>I do remember an apothecary (And hereabouts he dwells) which late I noted In tattered weeds, with overwhelming brows, Culling of simples.</i> (RJ, 5, 1) [88]</p>	<p><i>Аптекаря згадав я одного — він тут живе десь — бачив я недавно, як у дрантя одягнутий, похмурий він зілля розбирав.</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>

<p>18. <i>And that bare vowel, 'I,' shall poison more Than the deathdarting eye of cockatrice</i> (RJ, 3, 2) [88]</p>	<p><i>Скажи лиш "так", І слово це мене отруїть гірше, ніж погляд василиска смертодайний.</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>19. <i>Go, go, you cotquean</i> (RJ, 4, 4) [88]</p>	<p><i>От клопотун, їй-право! Йдіть спати</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>20. <i>I will carry no crotchets</i> (RJ, 4, 5) [88]</p>	<p><i>Я не буду вашим нотоношею</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>21. <i>I will dry-beat you with an iron wit, and put up my iron dagger</i> (RJ, 4, 5) [88]</p>	<p><i>Я вас поколошматю залізними дотепами, сховавши свій залізний меч.</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>22. <i>I am none of his flirt-gills</i> (RJ, 2, 4) [88]</p>	<p><i>Я ж не яка-небудь його хвойда</i> (РД) [104]</p>
<p>23. <i>I am none of his skeins-mates</i> (RJ, 2, 4) [88]</p>	<p><i>я ж не яка-небудь його приплічниця</i> (РД) [104]</p>
<p>24. <i>And, by my holidam, The pretty wretch left crying and said "Ay."</i> (RJ, 1, 3) [88]</p>	<p><i>А воно — ось вам пречиста — умить затихло й відказало: "так".</i> (РД) [104]</p>
<p>25. <i>Now will he sit under a medlar tree</i> (RJ, 2, 1) [88]</p>	<p><i>Ходім, він між дерев отих сховався</i> (РД) [104]</p>
<p>26. <i>Hood my unmanned blood, bating in my cheeks,</i></p>	<p><i>Сховай під кобень кров мою знеможну,</i></p>

<p><i>With thy black mantle till strange love grow bold, Think true love acted simple modesty.</i> (RJ, 3, 2) [88]</p>	<p><i>нехай кохання дике, осмілівши, в любові вірній тільки скромність бачить.</i> (РД) [104]</p>
--	---

Іншомовні вкраплення:

<p>27. <i>Great men oft die by vile bezonians: A Roman sworder and banditto slave</i> (HVI, 4, 1) [90]</p>	<p><i>Великих часто казна-хто вбивав: Раб, розбишака, римський гладіатор</i> (Переклад Гуменюка)</p>
<p>28. <i>Oui, dat de tongues of de mans is be full of deceits; dat is de Princess.</i> (HV, 5, 2) [80]</p>	<p><i>Оуї, що чоловічі язики обманюють. Така мова принцеси.</i> (ГV) [96]</p>
<p>29. <i>Sauf votre honneur, me understand well.</i> (HV, 5, 2) [80]</p>	<p><i>Sauf vostre honneur, я все зрозуміло.</i> (ГV) [96]</p>
<p>30. <i>Pardonnez-moi, I cannot tell wat is "like me."</i> (HV, 5, 2) [80]</p>	<p><i>Pardonnez-moi, я не знаю, що значить "прекрасне".</i> (ГV) [96] (Переклад Ружицького)</p>

Звуконаслідування:

<p>31. <i>Burden dispersedly, within: Bow- wow. The watchdogs bark. Hark, hark! I hear The strain of strutting chanticleer</i></p>	<p><i>Хай, любі духи, лунає ваш спів". ...Гав-гав! Чуєте, пес гавкотить. Гав-гав! Цить, цить. Чути мені</i></p>
--	---

<p><i>Cry cock-a-diddle-dow.</i> <i>Hark, now I hear them: ding dong bell</i> (TEMP, 1, 2) [89]</p>	<p><i>Півнів досвітні пісні.</i> <i>Крик: "Кукуріку!"</i> <i>...Послухай! Чую я: "Дін-дін"!</i> (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</p>
---	--

Власні імена:

<p>32. <i>Hamlet</i> (HAM) [79]</p>	<p><i>Гамлет</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>33. <i>Macbeth</i> (MAC) [83]</p>	<p><i>Макбет</i> (МАК) [99]</p>
<p>34. <i>Ophelia</i> (HAM) [79]</p>	<p><i>Офелія</i> (ГАМ) [95]</p>
<p>35. <i>Cordelia</i> (KL) [82]</p>	<p><i>Корделія</i> (КЛ) [98]</p>
<p>36. <i>Lorenzo, Iago</i> (OTH) [87]</p>	<p><i>Лорензо, Яго</i> (ОТЕ) [103]</p>

Реалії:

<p>37. <i>If to do were as easy as to know what were good to do, chapels had been churches, and poor men's cottages princes' palaces</i> (MERCHANT, 1, 2) [85]</p>	<p><i>Коли б робити було так само легко, як і знати, що саме треба робити, то каплички стали б церквами, а халупи бідарів — королівськими палацами.</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)</p>
<p>38. <i>Thrift, thrift, Horatio! the funeral baked meats</i></p>	<p><i>Зиск, зиск! Остигли страви похоронні Пішли відразу на столи весільні.</i></p>

<p><i>Did coldly furnish forth the marriage tables.</i> (HAM, 1, 2) [79]</p>	<p>(ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
<p>39. <i>He, in good time, must his lieutenant be, in good time: all of a sudden.</i> <i>And I — God bless the mark! — his Moorship's ancient.</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Заступник він, а я (хай бог простить!),</i> <i>В їх Мавританства я лише хорунжий.</i> (ОТЕ) [103] (Переклад Степенко)</p>
<p>40. <i>Now, sir, be judge yourself, whether I in any just term am affined to love the Moor.</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Отже, мій синьйоре,</i> <i>Судіть самі, чи маю я причини</i> <i>Любити мавра?</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>41. <i>It is as sure as you are Roderigo, were I the Moor, I would not be Iago.</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Коли б я мавром був — не був би Яго;</i> <i>Це правда, як і те, що ви — Родріго.</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>42. <i>What, ho, Brabantio! Signior Brabantio, ho!</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Брабанціо! Брабанціо! Синьйоре!</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>43. <i>Is all his soldiership. But he, sir, had th' election</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Проте, синьйоре,</i> <i>На ту посаду обрано його;</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>44. <i>And, throwing but shows of service on their lords,</i> <i>Do well thrive by them and when they have lined their coats</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Влаштовують чудово власні справи;</i> <i>Коли ж, нарешті, в пір'я добре вб'ються,</i> <i>Тоді вже служать лиш самим собі;</i> (ОТЕ) [103]</p>

<p>45. <i>None that I more love than myself.</i> <i>You are a</i> <i>counsellor</i> (TEMP, 1, 1) [89]</p>	<p><i>Зі всіх, хто тут є, мені найлюбіший-я</i> <i>сам. От</i> <i>ви радник</i> (БУРЯ) [105] (Переклад Бажана)</p>
<p>46. <i>Now would I give a thousand</i> <i>furlongs of sea for</i> (TEMP, 1, 1) [89]</p>	<p><i>Ось коли я віддав би тисячу миль</i> <i>моря за</i> (БУРЯ) [105]</p>
<p>47. <i>My daughter! O my ducats! O my</i> <i>daughter!</i> (MERCH, 2, 8) [85]</p>	<p><i>О дочка!</i> <i>Мої дукати! О моя дочка!</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)</p>
<p>48. <i>Wherein the toged consuls can</i> <i>propose</i> <i>As masterly as he.</i> (OTH, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Лише знання книжкове,</i> <i>Якого повні й консули у тогах,</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>49. <i>I think he bought his doublet in Italy</i> (MERCH, 1, 2) [85]</p>	<p><i>Мені здається, що свого</i> <i>камзола купив він в Італії,</i> (ВЕН) [101]</p>
<p>50. <i>his round hose in France</i> (MERCH, 1, 2) [85]</p>	<p><i>штани — у Франції,</i> (ВЕН) [101]</p>
<p>51. <i>his bonnet in Germany</i> (MERCH, 1, 2) [85].</p>	<p><i>капелюха — в Німеччині, а свої</i> <i>манери — в усіх країнах світу.</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)</p>
<p>52. <i>By his cockle hat and staff,</i> <i>And his sandal shoon.</i> (HAM, 4, 5) [79]</p>	<p><i>Чи я милого твого</i> <i>Нині б не вгадала?</i> <i>Патериця, бриль прочанський,</i> <i>На ногах сандалі.</i></p>

	(ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)
53. <i>Here's a farmer, that hang'd himself on th' expectation of plenty.</i> (MAC, 2, 3) [83]	<i>Мабуть, якийсь фермер, що повісився, не дочекавшись доброго врожаю.</i> (МАК) [99] (Переклад Тена)
54. <i>And let my liver rather heat with wine Than my heart cool with mortifying groans</i> (MERCH, 1, 1) [85]	<i>Хай краще розпалю вином печінку, Ніж серце голосінням остуджу...</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)
55. <i>Why should a man, whose blood is warm within, Sit like his grandsire cut in alabaster?</i> (MERCH, 1, 1) [85]	<i>Чи може хто, у кого тепла кров, Сидіти, мов той предок мармуровий?</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)
56. <i>Whip me such honest knaves. Others there are Who, trimm'd in forms and visages of duty,</i> (OTH, 1, 1) [87]	<i>Хльостав би я тих чесних слуг! Але Є й інші, є й такі, що ніби служать І вірою і правдою</i> (ОТЕ) [103] (Переклад Стешенко)
57. <i>no stronger than a nutshell and as leaky as an unstanched wench.</i> (TEMP, 1, 1) [89]	<i>утліший від горіхової шкаралупи і нестійкий, мов розпусна жінка.</i> (БУРЯ) [105]
58. <i>Nor the division of a battle knows More than a spinster—unless the bookish theoretic...</i> (OTH, 1, 1) [87]	<i>Не вів ще він ніколи й ескадрону І знає справу бойову не краще Старих бабів... Лише знання книжкове</i>

	(ОТЕ) [103]
59. <i>But fish not, with this melancholy bait, For this fool gudgeon, this opinion.</i> (MERCHANT, 1, 1) [85]	<i>Я згодом побалакаю з тобою Докладніше про це, та кинь лише Ловити на гачок сумного виду</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стещенко)
60. <i>What! must I hold a candle to my shames?</i> (MERCHANT, 2, 6) [85]	<i>Як! Мушу я Сама освітлювать свій власний сором?</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стещенко)
61. <i>My Sallad dayes, When I was greene in iudgement, cold in blood.</i> (AK, 1, 5) [77]	<i>Ким я тоді була? Дівчам зеленим, Холоднокровним</i> (АК) [92] (Переклад Тена)
62. <i>You speak like a green girl</i> (HAM, 1, 3.) [79]	<i>Ти так говориш. Як мале дівчатко нерозумне</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)
63. <i>This wide-chapp'd rascal—would thou mightst lie drowning The washing of ten tides!</i> (TEMP, 1, 1) [89]	<i>Мені здається, він не так виглядає, щоб йому судилося по- тонуту: у нього викапане обличчя шибеника.</i> (БУРЯ) [105]
64. <i>Here, master: what cheer?</i> (TEMP, 1, 1) [89]	<i>Тут, капітане! Чого треба?</i> (БУРЯ) [105] (Переклад Тена)
65. <i>Good boatswain, have care. Where's the master?</i>	<i>Слухай, милий боцмане. Де капітан? Підбадьор матросів.</i>

<p><i>Play the men.</i> (TEMP, 1, 1) [89]</p>	<p>(БУРЯ) [105]</p>
<p>66. <i>If it be true, that good wine needs no bush, 'tis true, that a good play needes no Epilogue.</i> (AYLI, epilogue) [78]</p>	<p>- що доброму вину не потрібна наліпка, то правда й те, що добрій п'єсі не потрібен Епілог. (ЯВЦС) [93] (Переклад Мокровольського)</p>

ДОДАТОК Д

Лінгвокультурами з яскраво вираженими прагматичними функціями

<p>1. <i>It faded on the crowing of the cock. Some say that ever 'gainst that season comes Wherein our Saviour's birth is celebrated, The bird of dawning singeth all night long: And then, they say, no spirit dare stir abroad; The nights are wholesome; then no planets strike, No fairy takes, nor witch hath power to charm, So hallowed and so gracious is that time.</i></p> <p>(HAM, 1, 1.) [79]</p>	<p>- <i>Наш привид щез, лише запіяв півень. І, кажуть, справді перед тими днями, Коли справляється різдво Христове, Співець світанку ніс всеньку ніч; Ніякий, кажуть, дух тоді блукати Не зважиться, планети зла не коять, Не згубить мавка, відьма не вчаклує — Такий той час священний і спасенний.</i></p> <p>(ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
<p>2. <i>Tis a fault to Heaven, A fault against the dead, a fault to nature, To reason most absurd.</i></p> <p>(HAM, 1, 2.) [79]</p>	<p><i>Та це й гріх великий перед Богом, І мерцеві, і природі кривда, І самому розуму образа</i></p> <p>(ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
<p>3. <i>In obstinate condolment is a course Of impious stubbornness; 'tis unmanly grief; It shows a will most incorrect to heaven, A heart unfortified, a mind impatient,</i></p>	<p><i>Але так журитись через міру— Це вже є упертість. Така туга Виявляє неосвітний розум, Горду волю, легкодухе серце, Непокір до Бога, та.... нарешті —</i></p>

<p><i>An understanding simple and unschool'd.</i> (HAM, 1, 2). [79]</p>	<p><i>Чоловіку й не пристала навіть</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
<p><i>4. Or that the Everlasting had not fix'd His canon 'gainst self-slaughter! O God! God!</i> (HAM, 1, 2.) [79]</p>	<p><i>Чому на себе руки накладати</i> <i>Всевишній не дозволив? Боже, боже!</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
<p><i>5. Angels and ministers of grace, defend us!</i> <i>Be thou a spirit of health or goblin damned,</i> <i>Bring with thee airs from heaven or blasts from hell,</i> (HAM, 1, 4.) [79]</p>	<p><i>Крийте нас, святі небесні сили!</i> <i>Хто-б не був ти—дух благий, чи клятий,</i> <i>Чи пахучі повівання з неба</i> <i>Ти несеш, чи чадні бурі з пекла</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
<p><i>6. Well, God 'ild you! They say the owl was a baker's daughter</i> (HAM, 4, 5) [79]</p>	<p><i>Щастя вам Боже! Кажуть, що сова</i> <i>була колись пекаря дочкою</i> (ГАМ) [95] (Переклад Старицького)</p>
<p><i>7. She married. O, most wicked speed, to post</i> <i>With such dexterity to incestuous sheets!</i> <i>It is not, nor it cannot come to good.</i> (HAM, 1, 2.) [79]</p>	<p><i>Вже шлюб бере. О безсоромна</i> <i>хуткість:</i> <i>Так поспішати в кровозмісне ложе!</i> <i>Нема й не може бути в цьому добра...</i> (ГАМ) [94] (Переклад Гребінки)</p>
<p><i>8. The devil can cite Scripture for his purpose.</i> (MERCHANT, 1, 3) [85]</p>	<p><i>Зверніть увагу, як уміє чорт</i> <i>І на письмо святеє посилатись.</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стешенко)</p>
<p><i>9. I am Sir Oracle,</i></p>	<p><i>Гляньте, я — оракул,</i></p>

<p><i>And when I ope my lips, let no dog bark!</i> (MERCHANT, 1, 1) [85]</p>	<p><i>Коли віщаю, хай не гавкне й пес!</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стещенко)</p>
<p>10. <i>God made him, and therefore let him pass for a man.</i> (MERCHANT, 1, 2) [85]</p>	<p><i>Бог створив його, то нехай уже він вважається людиною.</i> (ВЕН) [101] (Переклад Стещенко)</p>
<p>11. <i>A pair of star-crossed lovers.</i> (ROMEO AND JULIET, 1, Prologue.)</p>	<p><i>рокована, нещасна — коханців пара у життя іде</i> (РД) [104] (Переклад Мисика)</p>
<p>12. <i>Even now, now, very now, an old black ram Is topping your white ewe.</i> (OTHELLO, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Ось саме зараз, в цю хвилину, чорний Старий баран, можливо, покриває Овечку вашу білу.</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>13. <i>What a full fortune does the thick-lips owe If he can carry't thus!</i> (OTHELLO, 1, 1) [87]</p>	<p><i>І тут ще переможе товстогубий, - Велике щастя має й справді він!</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>14. <i>you'll have your daughter covered with a Barbary horse, you'll have your nephews neigh to you, you'll have coursers for cousins and jennets for Germans.</i> (OTHELLO, 1, 1) [87]</p>	<p><i>Ви, мабуть, хочете, щоб дочка ваша спарувалася з берберійським жеребцем; хочете, щоб ваші онуки іржали до вас; хочете, щоб рисаки були вам кузенами, а іноходці — кривною ріднею?</i> (ОТЕ) [103]</p>
<p>15. <i>To the gross clasps of a lascivious Moor</i></p>	<p><i>Щоб мавру кинутись в обійми хтиві.</i> (ОТЕ) [103]</p>

(OTH, 1, 1) [87]	
<p>16. <i>They clepe us drunkards and with swinish phrase</i> <i>Soil our addition.</i> (НАМ, 1, 4.) [79]</p>	<p><i>За п'яництва та розпусти дикі</i> <i>Нас, від сходу й до заходу сонця</i> <i>Всі народи зневажають, ганють,</i> <i>Гультяями, піяками кличуть</i> <i>І валяють наше ймення в сміття.</i> (ГАМ) [94] (Переклад Старицького)</p>

SUMMARY

This work is written on the topic: "Lingual and cultural space of Shakespeare's tragedies in the translation discourse of M. Starytsky and L. Hrebinka".

When we talk about the linguistic and cultural space of Shakespeare and the place that translations of his works occupy in the world translation discourse, we also talk about the impact of Shakespeare's language on the culture and the whole world.

Creating new words and tropes, as well as masterfully using the culture of not only his own, but also other countries, Shakespeare had a great influence on modern literature. Not only are his plays still performed by actors today, but the symbolism, wordplay and imagery of his works inspire contemporary writers to push their creative boundaries.

This work is devoted to the study of culturally colored vocabulary in the linguocultural space of Shakespeare's works, as well as the typology of linguoculturemes, the expression of the cultural aspect in them and their problems in the translation discourse.

Relevance of the topic. The relevance of this topic lies in the need to study the cultural aspect in works of art and its relationship with language based on the analysis of existing theoretical material on this topic, as well as in identifying ways to convey the relationship between language and culture in modern translation discourse.

The **aim** of the work is to find, define and illustrate the linguistic and cultural peculiarities of Shakespeare's works, as well as to determine the ways of their translation into Ukrainian and to identify the problems faced by the translator, "meeting Shakespeare face to face".

The **object** of research is the linguocultural space, namely linguistic units with cultural elements - linguoculturemes.

The **subject** of the research is the specificity and typology of linguoculturemes, as well as the ways of their transmission in Ukrainian.

The **material** of the research is 100 selected fragments of the text of Shakespeare's works, which contain linguoculturemes and their translations, as well as translations of Hamlet into Ukrainian by L. Hrebinka and M. Staritsky.

In accordance with the tasks defined by the purpose of the study, the following results were achieved in this work:

1. It was determined that linguoculturology is a modern science that investigates the relationship between culture and language and its basic concepts, i.e. linguoculture, worldview, linguocultural space, mentality and linguocultural concept.

2. It was found that the most difficult linguoculturemes to translate are realities, i.e. tangible or intangible objects that have special meaning for a particular culture of a people. When translating such words, translators are faced with the partial or complete absence of objects that describe realities in their culture and language. When translating such words, the translator has to choose between domestication and foreignisation, that is, to decide whether to preserve the cultural coloring of another nation or to replace it with something more familiar to the reader of the target language.

3. It was determined that the translated discourse is a complex concept that includes the meaning of the discourse, that is, various extra-linguistic factors and is the basis of acts of communication, and the task before translator is to prove the adequacy of his translation and the correctness of the decisions made in the process of translation.

4. It was investigated that Shakespeare uses numerous neologisms of his own creation, borrowings, synonymy of words depending on the context, historicisms, and endows his characters with specific linguistic features, which greatly complicates the translation process. In order to adequately translate his works, it is necessary to have a wide vocabular variety not only of your own language, but also of the original language, as well as to be familiar with the subtleties of both cultures.

5. It has been shown that linguoculturemes are linguistic units that combine the features of language and culture and which are expressed with the help of clothing items, realities, mythological units, images that have a special cultural

significance for a particular people. These linguistic units are divided into mythologemes, various traditions and customs, symbols, images, non-equivalent vocabulary, etc.

6. It was determined that the non-equivalent vocabulary has no exact, literal correspondences outside the original language space. It is possible to define referentially non-equivalent, pragmatically non-equivalent and alternative non-equivalent vocabulary.

7. The translations of Shakespeare by different Ukrainian translators were analyzed and the methods they used in the process were determined. The results of this qualification work can be used in the study of linguoculturology as a separate, independent science and to illustrate the specifics of Shakespeare's culturally colored vocabulary and the transfer of this vocabulary into other languages. Scientific novelty of the results. It is that linguoculturology is a relatively new field of science, which has not yet been fully disclosed. Analyzing the works of foreign writers and reviewing various translations and their endless variations, we constantly find something new: new ways of cultural adaptation or preservation, different meanings of the same word for different cultures.

The **theoretical significance** of this work is that the conducted research is a contribution to the study of linguistics, linguistics, cultural studies, translation studies and grammar of English and Ukrainian languages.

The **practical significance** of this work is that the results of the research obtained in the process of writing the work and analyzing culturally colored vocabulary in the field of translation discourse can become part of the material for further research in linguoculturemes and linguoculturology as a new brunch of science.

Structure of master's qualification work. This master's thesis consists of an introduction, one theoretical chapter, one practical and one analytical chapter, conclusion, list of references and appendices.

The first chapter highlights the theoretical foundations of linguoculturology as a science and its basic concepts, as well as the problems of reproduction of linguistic and cultural phenomena in translation discourse.

The second section analyzes culturally saturated linguistic units, their types and provides examples of linguoculturemes.

The third section is devoted to the analysis of translation strategies for the most accurate reproduction of linguoculturemes in Ukrainian.